

Röportaj:

Orhan Koloğlu ile Tarih ve Tarihçilik Üzerine Söyleşi

İbrahim ŞİRİN*

orcid/0000-0002-1177-6651

Türk basınının en çok kitap yazan adeta zamanımızın kırk beygir gücünde yazı makinası Orhan Koloğlu 17 Nisan 2020'de arkasında 90 yılda 90 kitap 100 bildiri ve 550 makale yazarak aramızdan ayrıldı. Koloğlu hoca ile tanışmamız onun 2009'da Darıca'da Gazeteciler Cemiyeti'ne ait Huzur evine taşınmasından sonra oldu. Koloğlu'nun daha iyi çalışmak amacıyla çıktığı huzurevi ulusal basında yankı buldu. Meraklı iki öğrencim söz konusu gazete haberinden bahsedince Darıca'ya gidip ziyaret ettim. Koloğlu 15 bine yakın kitap ve on binlerce vesikayı İzmir Kent Kitaplığına bağışlamış, yazmak istediği konulardaki kitap ve evrakını ise

* Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, sirinibrahim@gmail.com

huzurevine taşımıştı. Ben huzurevine gittiğimde 3 kitap daha yayınlıyarak kitap sayısını 60'a çıkarmıştı. Deniz'e nazır genişçe bir odada yazmayı düşündüğü kitapları yazdıkça çıkan evrakı Kocaeli Üniversitesi Tarih Bölümü'ne bağışlamaya karar verdi. 2010 tarihinden ölümüne kadar 10 yıl boyunca Orhan Hoca ile sürekli görüştük. Bu görüşmelerimiz sırasında hocayı ziyarete gelen tarih öğrencileri ya da çevre okullardaki lise ve orta okul öğrencilerinin hocayı ziyaret ettiğine tesadüf ettim. Ölümünden iki ay önce son görüşmemiz sırasında kendisi ve ailesine ait evrak dolusu çuvalları verdi. Evrakları verdikten sonraki sevinci, sevinçten çocuklar gibi oynayışını hiç unutamam. Koca bir yük üzerinden kalkmış gibiydi. 90 Yıllık ömrünü boşa geçirmemiş, kendi ifadesiyle manyaklık düzeyinde çalışmış, üretmişti. Orhan Koloğlu'nun evrak-ı metrukesinin dijital bir arşive dönüştürülüp araştırmacıların hizmetine sunulması için arayışlarım devam etmektedir. Bu 10 yıllık zaman aralığında Orhan Koloğlu ile yaptığımız söyleşiyi yaşarken yayınlamak fırsatım olmadı. Sohbet sırasında ziyarete gelen öğrencilerin sorularını sabırla cevapladı. 90 yıllık ömründe 90 kitap yazmış duayen tarihçi Orhan Koloğlu'nun tarihe, olaylara bakışı, yaklaşımı tarihçi olmayı seçen genç kuşaklar için yol gösterici olacağı düşüncesiyle yayınlamayı uygun buldum.¹

¹ Orhan Koloğlu ile Barış Doster, nehir söyleşi yapmış ve 2009 tarihinde Orhan Koloğlu Bilimsel'den Medyatik'e Tarih başlığı ile yayınlamıştır.

İBRAHİM ŞİRİN: Tarihe merakınız nasıl başladı?

Benim tarihe merakım gazetecilikten başladı. Bundan altmış iki yıl kadar önce Bab-ı Aliye’de on sekiz on dokuz yaşında bir çırak olarak, muhabir olarak başladım. Tabii hiçbir şey bilmeyen bir çocuktum. Gayet normal. Ama o zaman mektep falan da yoktu. Üniversitede basın eğitimi de. Usta çırak ilişkisi vardı. Ustalarım daha çok benim yeteneğimin yazı toparlamak ve yazmak olduğunu fark etmişler. Bu yüzden beni muhabirlikten yazı işlerine yönelttiler. Oradaki işim gelen haberleri toparlamak vesaire idi. Yalnız düşünün ben başladığım zaman demokrasi başlamıştı ve demokrasi içinde o zamana kadar söylenmeyen lafların hepsi birden söylenir hale gelmişti. Ben eğitimimi özellikle tek parti dönemi içerisinde görmüştüm. Ve o da tek bir görüş aktarıyordu. Normal. Gayet tabii devrim anlayışı. Demokrasiye geçtiği zaman çoğulcu olur. Herkes açık açık istediğini söyler. Normal, ancak söylenenler ne kadar doğrudu. Çünkü gazeteyi idare ediyorsunuz. Genç bir adamdım. Tartışanlarda hem tek parti dönemini yaşamış daha da enteresani ondan evvel Osmanlı’nın son dönemini, İttihat ve Terakki dönemini, Abdülhamit’i yaşamış insanlar idi. Hepsi bir şeyler söylüyorlar. “Sen o zaman ne yapmışsın, sen ne demiştin” diye. Bende güya bunları objektif biçimde halka yansıtacağım gazetede. Doğruyu mu söylüyorlar yalan mı anlayamaz oldum. Çünkü birisi bir şeyler söylüyor ötekisi onun yalan söylediğini söylüyor. Bugün de çok rastlanan bir durum bu. Politikacılar arasında demediğini de dedirtiyorlar böyle bir ortamın içinde. O zaman fark ettim ki eğer gazeteyi yöneteceksem , yani kamuoyunu bilinçlendireksem bunun için geçmişi de bilmem lazım. O zaman çok gençtim. Dolayısıyla birazda ailemden gelen bazı durumların etkisi vardır. Hem babam hem büyükbabam İstiklal Savaşı’na katılmış, mahkûm olmuş, kaçmışlar. Ankara’ya sığınmışlar. Bunun gibi bir sürü şeyleri var. Haklı oldukları yerler var. Düşünün o mücadelelere katılmışlar. Bir de çok garip bir durumdur ve bu beni çok etkilemiştir. Büyükbabam emekli olmuştu. Amatör olarak çok büyük keyifle fotoğraf çekirdi ve evde de banyosunu yapardı. Konya’da idik. Ben ilkokul öğrencisiyim dokuz yaşlarında. Halkevi’nden Konya’nın bütün tarihi resimlerinin çekilmesini istediler. Büyükbabamda kabul etti. Ama bana verilen görev çok enteresandı. Mezarlıklara giderdik biz. Mezar taşlarındaki kitabelerin fotoğraflarını çekecekler. Ancak biliyorsunuz taşlar tahrip olmuştur ya da dümdüz gri anlaşılmaz. Benim işim o kitabeleri boyamaktı. Tabii dokuz yaşındaki çocuk ne yaptığını bilir mi? Ama çok dikkatli olmam gerekiyordu. Çünkü öyle her tarafını boyamak değildi. Hiç anlamadığım Arapça yazıları falan. Yalnız beni gerçekten etkileyen o her bir mezar taşının karşısında büyükbabamla yardımcısı Gaffar Hocanın ikisinin bazen saatlerce tartışması olmuştu. Yazı şu mu veyahut değil mi, bu adam kimdi, ne yaptı vesaire gibi. Tabii dokuz yaşındaki çocuk ne anlar, hiçbir şey anlamaz. Ama demek ki bir mezar taşı bu kadar önemli olabilir fikrini ben oradan kafama yerleştirdim. Sonradan ben hiç mezar taşı arayan adam olmadım ama tarih merakı geldikçe anladım ki çok daha başka türlü geçmişe bakmak lazım.

İBRAHİM ŞİRİN: Ölüm ilanları toplamanızla anlattığınız bu mezar taşlarının alakası var mı hocam?

Evet ölüm ilanlarını da topladım. Çünkü zannedildiği gibi sadece ilahi bir teşekküller vesaire değil bayağı bilgiler var. İtiraf var yahut suçlamalar var. Mezar taşları bir belge. Şaşılacak bir şey. Bu sizler içinde ders olacak bir durum. Şimdi gazetecilik yaptım ve genç bir adam olarak da hızlı ilerlemişim. Yazı işleri müdürü olmuşum. Önemli böyle ama hiçbir şey bilmiyorum. Tartışmaları düşünün. Demokrasi gelmiş, eski dönemin tartışmalarını getiriyorlar ve benim hiçbir şeyden haberim yok. Ha, o zaman anladım ki eğer tarihçi olarak değil gazeteci olarak görev yapacaktım, en azından tek parti döneminin öncesini de bilmem lazım değil mi? Osmanlı Devleti'nin sonu ne olmuş onu öğrenip bilmem lazım. Ve tamamen kendi boş zamanımda, kitaplar alarak o dönemi okumaya başladım. Fakat fark ettim ki sadece Osmanlı'nın son dönemi yeterli değil. Yani İttihatçılar neler yapmışlar. Tamam batırdılar devleti savaşa sokarak anladım da acaba hep mi İttihatçılar suçlu idi onu araştırmak lazım. Bu sefer Abdülhamid'i araştırmak demekti. Abdülhamid tam bir diktatör. Hele o zamanki imajı büsbütün kötü. Baktım biraz araştırınca Abdülhamid hiç öyle zannedildiği gibi gerici merici değil. Kadın eğitimini Abdülhamit başlatıyor. Teşvik eden adam o. En çok modern eğitim kurumu onun zamanında kuruluyor. Sonra çok tuhaf bir şekilde ben hiç Mason olmadığım halde Masonluk üzerine çalıştım. Ama burada Abdülhamid'in etkisi var. Abdülhamid'de Mason değil ama o dönemdeki mason baloları sultanın yani Hamidiye Marşı ile başlanmış. Başyaveri orada bulunur ve Mason hocasına yüz yüz elli altın bağışta bulunmuş. Bu durum çok garibime gitti. Bu adam halife, dine çok bağlı deniliyor falan ama Masona para veriyor. Hayır politika yapıyor adam. Ha, bunları görünce çok başka şeylerin olduğunu, siyasi olarak aşağılamanın dönemlere uygun olduğunu gördüm. Yani İttihatçılar kendilerine göre devrim yapıyorlar. Her devrim istese de istemese de kendisinden öncesini kötüler. Kötülemezse zaten sorarlar değil mi? Kardeşim niye varsın diye değil mi? Abdülhamid'i hayli aşağılamışlar. Halbuki adam müthiş bir diktatör ama son derece modern kafalı bir adam. İdare ediyor. Masonlara da diyor ki hiç politika yapmayacaksınız. O zaman Hamidiye Marşını da söyleyebilirsiniz, parada alırsınız. Ee o zaman Abdülhamid'i anlayınca, ondan önceki peki nasıldı? Tanzimatçıları anlamak gereğini fark ettim. Öyle ya Tanzimat ile başlayan bir değişme var.

Tanzimat'ı anlamak deyince daha öncesine gitmek lazım geldi. Klasik Osmanlı neydi? Niçin Tanzimat'a ihtiyaç hissedildi? Dikkat edin burada sizler için gerekli bir yenilik bakışı anlatmaya çalışıyorum. Oturdum ve ben bunları üniversiteye giderek değil. Çünkü gazetede sabaha kadar bekliyorduk. O zaman ihtilaller falan. Boş saatlerimde ben o dönemi bu bütün konularla ilgili kitaplar okuyarak öğrendim. Tanzimat'tan Klasik Osmanlı'ya geçtim. Hatta Eski Türkçeyi öğrendik. Klasik Osmanlı'dan İslam'ı anlamazsınız. İslam'ı anlamaya gelince işin içine Arapça karıştı. Onu da öğrendik. Ama burada çok önemli bir şeyi fark ettim. Arap kaynaklarına da giderekten Hz. Peygamber zamanı İslam'ı ile hemen ondan sonra gelen Emeviler İslam'ı son derece farklı. Büyük bir fark var yani hiç alakası

yok. O zaman Hz. Peygamber zamanı İslam'ı değerlendirirken yahu peki ne yapmıştı bu Avrupa'nın kültürünü öğrenmek gerektiğini anladım. Ben bunları o zaman uzun yıllar boyunca teker teker tamamlayarak bir yere vardım. Ama bunun sonucunda da gazetecilikten biraz atıldım. Çünkü bunlarla uğraşınca gündelik politikadan uzaklaşıp ciddi bakmaya başlıyorsun, olmuyor. Bugünde birçok örneğini görüyorsunuzdur gazetelerde. Her neyse ama siz tarihçi olacaksınız. Dolayısı ile tarihin asıl işine geleceğim.

Geçmişle bağlantıyı çok iyi bilmek lazım. Yani aslında tarih bugünü anlamanın en önemli aracı. Bugünü anlamanın ve yarına çok uzun değil kısa bir süre için bakmanın aracı. Yalnız bunun içinde geriye doğru çok uzun bir süreye bakmanız lazım. İmkansız bir örnek vereceğim. 1914 yılında Avusturya veliahdıyla karısını bir Sırp öldürür. Ve arkasından Birinci Dünya Savaşı çıkar. Otuz kırk milyon insan ölür. Bütün dünya allak bullak olur. Avrupa harabeye döner. Yahu iki insanın öldürülmesiyle bu mümkün mü? Nihayetinde o adamı asarsın falan. Hayır bütün dünya neden? Çünkü bu olayın arkasında yüz senelik geçmiş var. Taa Napolyon zamanına dikkat edin. 1914'te oluyor, Napolyon ile hesaplaşma 1815 tam yüz sene önce. Çünkü Napolyon Fransız ordularının başında İspanya'yı, İtalya'yı, bütün Lehistan'ı, Hollanda'yı, bilmem Moskova'ya kadar her tarafı işgal etmiş, Avrupa'yı birbirine katmıştır. Avrupa birleşip onu yener. Ondan sonra Avrupa'da müthiş bir korku başlar. Bir daha buna benzer bir olay olursa mahvolacaktır. Dolayısıyla Avrupa'nın içinde İttifaklar oluşur. Özellikle bu tür paylaşmalara gidilmemesi için. Ve Osmanlı'nın ömrünü uzatması bu sayededir. Şimdi bakınız çok garip bir şeyler çıktı ortaya. Ha bu arada kendi aralarında ittifaklar vardır. Avusturya ile Almanya, İtalya birleşir. İngiltere ile Fransa birleşir. Sonra Rusya'yı katar. Derken bir veliahdın öldürülmesi ile dünya savaşı çıkar. Çok dikkat edin. Sonradan da belgeler çıkmıştır ortaya. Çok enteresan. Sırplıyı veliahdı öldürmeye gönderen Sırp istihbarat teşkilatının başındaki adamdır. Ve Avusturya hesabına çalışmıştır. Ya bu kadar karmakarışık bir durum. Dolayısıyla sakın tarihçi olarak bir olaya tek gün olayı olarak bakmayın. Aynı şeyi söyleyebilirim. Bizim Cumhuriyetimizle ilgili her şey 19 Mayıs 1919'da mı başladı. Hayır. Tanzimat olmazsa Atatürk de olmaz. Gayet tabii o eğitimden geçecektir. O deneyimlerin üstüne gelir zaten. Yok hiçbir şey düğmeye bastıktan sonra olmamıştır. Birazda bugünle bir örnek vereyim. Demokrasiye girdik değil mi? Kaç sene oldu? 45'ten 60 seneye yaklaşıyor değil mi. Olmaz toplumun değişmesi uzun bir süreç. Demokrasi tamam oldu mu? Düğmeye basınca olmuyor değil mi? Olmaz. Toplumun değişmesi uzun bir süreç. O zaman istesiniz de istemesiniz de geçmişe ait bugüne yansımaları tam bilmeniz lazım. Bunlar tabii sizler için çok önemli.

Ben acizane Türkçe Osmanlıca dahil yedi dil biliyorum. Avrupa'nın bütün arşivlerini, Amerika ve Arap ülkelerinde de çalıştım arşivlerde. Hepsi bir araya geldikten sonra iyi ki seksen yaşındayım da sağlamım. Ancak bu şekilde tam tahlil yapar hale geldim. Dolayısıyla uzun bir süre alacak bir çalışmaya girdiğinizi kabul etmeniz lazım. Bugün ben hala Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nde ön seçici kurulun başkanım. On on beş senedir. İşte kim iyi bir haber yazdı yahut kim karikatür, makale yazdı onları araştırıyoruz. Gazetelerde gördüğüm tarihle ilgili çok yanlış bilgilerden arşivim var. Bir sürü hikaye uyduruluyor. Dolayısıyla sizin onları tahlil

edebilecek yeteneğe gelmeniz lazım. Biraz diğer mesleklere göre uzun zaman istiyor ama şart. Bunu yaptığınız zaman bir daha da karşınıza kolay kolay çıkmazlar. Şimdi ben acizane çok kendimi övecek değilim. Yalnız şu var. Bazı tezler getirmişimdi ki bunlar sadece Türkiye’de değil, Avrupa’da da kabul edildi. Hatta Gazeteciler Cemiyeti adına çok iddialı tez yaptık. Mesela bizde çok söylenen bir şeydir. Vahdettin haindir. Ali Kemal haindir (o bir gazeteci). Onların tam tersi bir tez. Gazeteciler Cemiyeti adına ben savundum. Çünkü dikkat ederseniz inanılmayacak kadar farklı oluşumlar var.

Bir gün beni televizyona çağırmışlardı. İşte bu hainlik hikayesinden dolayı Birinci Dünya Savaşı bittikten sonra Sultan Vahdettin ve diğer yanındakiler hep beraber İngilizlere teslim oldular. Şu halde haindirler tezi. Televizyonda ben şunu söyledim. Yahu sizin haberiniz var mı 19. Yüzyıl’da İngilizler Osmanlı’yı beş defa kurtarmışlardır. Şaşırdılar. Sonra bende saymaya başladım. Napolyon 1798’de Mısır’a çıkar işgal etmeye. İngiliz donanması onun donanmasını yok eder. Bu suretle etkisini gösterir. Hani Osmanlı donanması yok ortalıkta İngiliz. 1829’da Ruslar Edirne’ye girerler. İstanbul’a yürüyecekler. Kim durdurur? İngilizler. Mısır valisi Mehmet Ali Paşa ayaklanır. 1830 – 1840 arasında Kütahya’ya kadar ordusuyla gelir. Fransızlardan da destek almaktadır. Kim durdurur? Yine İngilizler. Kırım Savaşı 1854-56 Sivastopol ’da asker çıkartan İngiliz, Fransız’da var ama İngiliz başta bizim askerler yardımcılarıdır. Açık konuşmak lazım. 1877-1878 savaşında Ruslar İstanbul’a girmişlerdir. Ayastefanos Antlaşması’nı imzalattılar. Balkanları tamamen dağıtmışlardır. Bizden almışlardır ki oradaki nüfusun çok büyük kısmı Türk-Müslümandır. Onları bize kim veririr? İngilizler. Bu yanlış anlaşılmasın. İngiliz avantacı, sömürgeci, her şeyi yapar. Nitekim Kıbrıs’ı, Mısır’ı falan yürütür. Ama senin yüz sene yaşamanda yardımcı olmuş. Kendi çıkarı doğrultusunda. Ee yüz sene evvel 1856’da Kırım Savaşı’nda Osmanlı Devleti bitseydi Cumhuriyet olur muydu? Dolayısı ile çok daha köklü geriye doğru bakmamız gerekiyor. Bunu ne kadar güçlü bir şekilde yaparsanız o zaman daha iyi bir tahlil olur. Ben bunu söyledim. Vahdettin Osmanlı Devleti’nin başkanı olarak İngiliz donanması karşısına gelmiş. Sarayın karşısının topunu dikmiş ve dünyadaki barışı İngilizler belirliyor. Dikkat edin “üzerinde güneşin batmadığı imparatorluk” deniliyor. O zaman dünyanın en büyük gücü.

Eee, bunun karşısında Vahdettin ne yapabilir. Bir de şu var. Vahdettin dediğiniz adam elli yedi buçuk sene sarayda kapatılmış zavallının biri. Abdülhamid gibi bir adam, adama politika yaptırır mı yahu. Adamcağız hiçbir şey bilmiyor. Birden padişah oluyor dört beş ay sonra Osmanlı teslim oluyor. Herkes “padişahsın kurtar” diyor. Neyi kurtaracak? Barışı İngilizler yapıyor. Tabi ki onlarda anlaşma yolunu arıyor. Dolayısı ile biz değerlendirme yaparken geriye yönelik uzun bir süre. Uzun dönem anlayışını mutlaka yerleştirmemiz lazım. Öyle kısa dönemde farz edelim ki Atatürk dedi ki, Vahdettin dedi ki. Şimdi İstiklal Savaşı döneminde Saray, Ankara Meclisi’ndeki herkesi hain ilan etmiştir. Ankara Meclisi de karşı tarafı hain ilan etmiştir. O dönem şartlarında çok doğal bir durum. Ama bunu bugüne taşıma hatasına düşülmemelidir. Bu o dönemin şartlarıdır. O dönemde kalır. Elli yedi buçuk sene sarayda hapsedilmiş bir adam ki ülkeyi kurtaramaz. Kim kurtarır

Atatürk kurtarır. Çünkü cepheden cepheye koşan, her tarafından kurşun geçen, yanındakiler teker teker ölen bir adam bunu yapabilir.

Bu gerçeklere daha objektif bakmak gerekir. Bunun bir tek şartı var. Siz olayları değerlendirirken bir uzun süre mantığına mutlaka geleceksiniz. Kökenini bulacaksınız. Hakikaten Atatürk'e bile bakarsanız en büyük tarafı nedir. Muazzam bir tahlil kabiliyeti var. Dönemindeki yazılanların hepsini okumuş bir adam. Mesela çok basit 1928 Harf Devrimi deniliyor değil mi. Yahu 1870'den beri Harf Devrimi kavgası Osmanlı'da var. Yani daha da önemlisi bizden evvel Arnavutlar kabul ediyor. Azerbaycan kabul ediyor. Dolayısıyla olaylar tam iyice değerlendirilmeli. Bir başka konu daha var benim üzerinde durduğum. Mesela yine bizdeki laikliğin dinsizlik olduğu gibi garip laflar söyleniyor. Bu Osmanlıyı hiç bilmemek demektir. Osmanlı bütün İslam toplumları içinde dini kesimi devlet memuru haline getiren tek devlettir. Şaşılacak bir şeydir. Bütün kadılar vesaire devlet memurudur ve aylıklıdır. Bu ne demektir? Osmanlı politikasına uyacaklar. Osmanlı'da dikkat edin "devlet" hatta bugün bile devlet lafı konuşuluyor.

Osmanlı'nın en büyük tarafı devlet kavramıdır. Devlet Osmanlı için kullanılmıştır. Çünkü her görevli politikaya uyacaktır. Mesela Osmanlı'da II. Mahmut'a kadar falan şeyhülislamlar divana katılamazlar. Hayır politikaya katılamazlar. Onlardan din çerçevesi içinde görüş istenir. Ama kararı devlet verir. Divan verir. Yine bir başka örnek vereyim. Abdülhamid için olmuştur bu. Abdülhamid zamanında bir İngiliz misyoneri, Alman'da İngilizler için çalışıyor. 1878 yılına ait bir olay. İncil'i Türkçeye çevirmiş ama tabii terimleri tam doğru kullanamıyor. Korkuyor yanlış yapmaktan. Bizim Diyanet İşleri diyelim içinden bir memur bir hocayı bulmuş, o düzeltecek onu. Bu öğreniliyor. Basında müthiş tartışmalar oluyor. İngilizler de tabii kendi alanlarında düşünün. 1878 antlaşması yeni yapılmış. Bir İngiliz'e mahkumsun. Bu ortamda bastırmak istiyorlar. Şimdi karar verilmiş. Böyle bir din adamı idam edilir diye. Abdülhamid ne yapıyor. Adamı alıyor. Politik bir şey olmasın diye. İşte bakın devlet anlayışı. Sakız adasına sürüyorlar, İngiliz koruması altında. Şimdi bizde Atatürk dönemi laikliği aldığımız zaman çok açık bir şey var. Bizim Diyanet İşleri devlet dairesi değil mi? Nasıl dinsizlik oluyor bu. Fransız yöntemi tamamen ayrıdır. Fransa kendi başına bir kurumdur. O ayrı bir durum. Bizde Osmanlı yöntemi aynen devam etmiştir. Dolayısıyla siz tarihçi olarak bunların karşısına çıkacak bilgiye sahip olmalısınız. Ha bu da açık söylemek lazım geçmişin içeriğini bilmeniz gerekiyor. Ben tarihle ilgilendiğim zaman kendi dönemimdeki demokrasi tartışmalarını hedef almıştım. Hayır sonradan anladım ki bu hiç tamam değil hepsini bilmek lazım. Ben mesela 19. ve 20. yüzyıl uzmanı olarak tanınıyorum. Ama bu bundan öncesini bilmemek değildir. Yalnız bundan öncesine gidilirse çok iddialı konuşmam ama işte bu kadar biliyorum derim.

ÖĞRENCİ: Hocam o zaman tarih için şöyle diyelim. Bizim tarihimiz neden hiç gerçek anlatılmadı şimdiye kadar?

Peki şöyle bir şey var. Kabul etmek lazım deminde bahsettik. Her devrim doğal olarak kendisinden önceki dönemi iyi değildir diye anlatmak zorundadır. Aksi halde devrim olmaz aslında. Düşünün Fransa’da devrim beş defa cumhuriyet olmuş. İmparator geliyor, kral geliyor. Devrimler doğal olarak kısa süre yaşar. Toplumların hafızasını birden silemezsiniz. İmkansızdır. Bunu kabul etmek lazım. Sizin babanızdan, büyükbabanızdan dinlediğiniz hikayeler vardır. Eee devrim zaten bir nesil sürer. Ondan sonra bir yerine oturma. Fransızların dediği bir restorasyon devri var. Eskinin hatırlanması. Bu olacaktır. Bizde aynı durumu yaşıyoruz. Doğaldır. Haa ama dikkat ederseniz ne kadar eskiyi hatırlamakta olsa istese de istemese de devrimle gelenler köklü kalıyor. Türkiye’ye bakın Cumhuriyet kalıyor değil mi?

ÖĞRENCİ: Devrimin getirdiği kaldı da tarih onu öğretiyor.

İşte zamanla değişecek bu.

ÖĞRENCİ: Ne zaman değişecek?

Bakın çocuklar. Benim toplumumuza yönelik bir tezim var. Onu daha da genişletiyorum. Bizim toplumumuz acilci. Ne demek olduğunu anlatayım şimdi. Efendim, Osmanlı Devleti zamanında çok muhteşem bir devlet. Ben Avrupa kaynaklarından da çalıştım. 17. Yüzyıl Fransız elçisi bile dünyada bunun eşi yoktur diye rapor veriyor kralına. Zamanında bu kadar muhteşem fakat gerilemeye başlıyor. Özellikle 19. Yüzyıl’da fark ediyor ki dünyanın çok gerisinde. Tanzimat’a giriliyor. Yenileşme. O arada Mustafa Reşit Paşa’nın açıkladığı Gülhane’deki meşhur ferman var. Orada bir laf ediyor ve diyor ki “yüz elli senedir geri kaldık”. Yüz elli sene dediği II. Viyana muhasarasına atfediyor. Ama buraya çok dikkat edin. Beş ile on senede yeni nizamlar, kurumlar getirmek şartıyla bunu aşacağız diyor. Ben onu okuduğum zaman çok şaşırılmıştım. Dikkat edin ben size desem ki beş ile on sene sonra çok zengin olacaksınız bekleyin. Hem de nasıl beklersiniz. Tamam ama toplumsal değişim beş ile on sene içinde olur mu? Batı dünyası kendi orta çağı dediği dönem 5. Yüzyıl’dan ’den 15. Yüzyıl’a kadar, bin senede değişmişler. Sen bir düğmeye basınca değişim olmaz. Peki Mustafa Reşit Paşa hatalı mıydı? Hayır onu söyleyemezdi. Nitekim size desem ki ben on nesil sonraki çocuğunuz çok zengin olacak. Gülersiniz değil mi. Bana ne ya olacak mı olmayacak mı. Beş on sene desem beklersin işte. Geri kaldığını anlamış Osmanlı. Ben o insanlara saygıyla bakıyorum. O geri kalmışlığı aşmak için çabuk gideceğiz diye ve ondan sonra da gelen bugünküler de dahil bütün yöneticilerimiz... Unutmayın Batı dünyası da anormal hızla gidiyor. Biz yetişmek için müthiş çabalıyoruz da yetmiyor ki. En basitinden

bir bilgisayar çıkardılar. Allak bullak ettiler. Dolayısı ile bu aceleciliğin içinde biz her türlü şeyi söylüyoruz. Mesela Prens Sabahaddin 1900'lerin başında serbest piyasaya gireceğiz diyor. Kapitülasyonlar varken diyor dikkat edin. Kapitülasyonları olduğu bir yerde serbest piyasa ekonomisi olur mu? Herif zaten hâkim senin piyasana. Anlatabiliyor muyum? Bizim aceleciliğimiz bu. Demokrasiyi isteriz dediler, demokrasiye girdik. Hepsini deneyeceğiz. Yalnız Batı dünyasının bin senede yaptığı değişimi zannettiğiniz gibi bir düğmeyle değiştiremezsiniz. Onun için bu değişimi siz tarihçi olarak değerlendirin. Bu değişimler doğaldır. Yavaş olacaktır. Bunalımlı karşılıklı çekişmeler olacaktır. Hiç çaresi yoktur.

ÖĞRENCİ: Hocam modern tarih için ne diyorsunuz? Modern tarih var mıdır? Yoksa tarih hep tarih midir?

Özellikle Amerikan tarihçilerinin bir kurumu vardır. Bizim Tarih Kurumu gibi. Onların her seneki toplantılarında genel başkanlarının sunduğu bir rapor vardır. Bu yüz küsur senedir devam ediyor. Her sene çıkan o raporları yayınlamışlardır. Ben hepsini taradım. Şimdi Amerikan'dan bakarsak olaylara ki bu tarihin sonu tezleri oradan geldi. Amerika'dan geldi. Amerika'nın kendi tarihi yok. Amerika'da ki tarihin oluşması için en başta İngiltere'de hapishanedeki adamları gönderdiler. Ve birbirlerini yiyerek. Oradaki Kızılderilileri tam temizleyerek vesaire. Şimdi bu adamın tarihi pek fazla yok. Dolayısıyla onlar tarih olmasın diye içlerinden çıkar. Ama şu kriz sırasında 1929 krizini hatırladılar. Ne tuhaf. Çünkü neden hatırladılar, geçmişi öyle kolay silip atamazsınız. Haa, bunlar dünyayı uyutma oyunları. Çünkü neydi 90'larda hatırlayın, Sovyetler Birliği daha bitmemişken Amerika dünyada kendini tek başına ilan edemiyordu. Ama Sovyetler dağılır dağılmaz işler değişti. Bu tarihiyle oynamaktır. Bu oynayanları çok bulacaksınız. Tarih yok diye bir şey yoktur. Tarih hep olacaktır. Dediğim şu, krizde dahi adamlar oturdular 1929'da neler olmuştur, devlette varmış diye ortaya çıktılar.

ÖĞRENCİ: Hocam bu değişim zaman alacak dediniz. Peki bu değişimin önündeki engeller ne ve ne için bu engeller?

Engeller, Şimdi şöyle başlamak lazım. Osmanlı Devleti'ni büyük devlet yapan özellikle başlangıç dönemindeki ekonomik yapıdır. Mesela Avrupa'da feodalite hakimdi. Köylü hiçbir şey elde edemiyordu Bütün mal mülk feodallerindi ve özgürlüğü de yoktu köylünün. Osmanlı Balkanlar'a girdiği zaman Hristiyan reayadan vergiyi son derece düşürmüş olması meşhurdur. Son derece düşürmüş ve köylüyü serbest bırakmış o ağaları tasfiye etmiştir. Balkanlar'ın yüzde altmışının Müslümanlaşması o sayededir. Şimdi sen daha iyi adımlar atıyorsun ama Osmanlı bunun yanına çok önemli bir şey daha koymuştur ki bu 1838 antlaşması ile serbest piyasayı açtığımız zaman bile devam eder. Bütün fiyatları

Osmanlı kendi sistemiyle hesaplar. Hem serbest piyasayı kabul ediyorsun hem de narh sistemini kullanıyorsun. Haa, bu o piyasaya uymadığını gösterir. Zaten şu da var. Osmanlı'nın en üst Kanuni Dönemi'ni de alsanız ticareti Venedikliler, İtalyanlar falan yapıyordu. Biz İslam'dan gelen bir anlayışla ticari mekanizmayı devletin kontrolünde tutan bir yapıdaydık. Haa, serbest piyasa kazandı. Ama serbest piyasa nasıl kazandı? Avrupa Amerika'yı, Afrika'yı, Asya'nın güneyini soydu. Soydular ve enteresanı şudur. Mesela o soydukları gemiler gelir ve Fransız, İspanyol, İngiliz limanına girdiği zaman vergi öder. Yasal yani. Nesi yasal, soygunun Şimdi böyle bir sistemin içinde kendi ülkesinde yasal. Serbest piyasa böyle oturdu. Sen şimdi serbest piyasayı kurmaya gidiyorsun kendi ülkende. Kimi soyacaksın? Anlatabiliyor muyum? Şimdi biz tabanı olmayan bir mekanizmaya giriyoruz. Peki ne ile? Sanayin var mı? Yok. Bütün sanayin dışarıdan geliyor. Dışarıdaki makine yenilendi ve seninkiler atılıyor. Sermaye yok. Peki burjuva sınıfın var mı? Yok.

Japonlar ile bir tartışma yapmıştık bir seminerde. Japon tarihçilerde geldi konuşuyoruz vesaire. O arada aklıma geldi. Aynı zamanda 1850'lerde bizde Tanzimat başlarken Japonya'da da Meiji restorasyonu başlamıştı. Aynı dönemde modernleşiyoruz. Bu nasıl oluyor. Onlar dünyanın ikincisi falan oluyor. Bizde en arkadayız. Birden aklıma geldi. 19. Yüzyıl. ortasında Japonya'da okur-yazarlık oranı kaçtı diye. Ben kabaca söyleyeceğim 1850 yılında Japonya'da okur-yazarlık oranı yüzde elli ve kadın dahil. 1900 senesinde yüzde doksan ve sonrasında yüzde yüze varıyor. Kadın-erkek dikkat edin ama. Ondan sonrada buraya geliyorlar. Bizde 1850'lerde yüzde on deniliyor. 1900'lerde de yüzde on ve kadın yok tabi. Cumhuriyete geçtiğimizde de hala yüzde on. Bugün yüzde seksen oldu deniyor. Doğru, takdir etmek lazım bu gerilikten çıkmışız ama yeterli bir eğitim mi? Ben acizane gazeteci olarak köyde dolaşmış bir insanım. Eee oradaki insan. Çünkü okur-yazarlık dediğin zaman her insanı öyle. Sadece şehirli değil. Türkiye'nin demek ki burada daha aşması gereken uzun bir süreci var.

İBRAHİM ŞİRİN: Şunu demek lazım hocam. Tarihte hiçbir şey yok olmuyor. Osmanlı öncesinde bir sistem var. Cumhuriyet geliyor, başka bir sistem geliyor ancak onun zihniyetini taşıyan insanlar yok olmuyor. Bir fırsatını bulduklarında aslında yeniden iktidara gelmenin hesabını yapıyorlar. Yani bizim gelgitlerimizin arkasında da bu var. Aslında öğrenci arkadaşımızın da sorduğu o. Yani ne idi karşılığında diye. Söylemek gereken de bu. Yani yok olmadı. Yok olmayacak da.

Geçmişini unutturamazsınız. Sonra yani geçmişte tabi övüneceğimiz pekala önemli başarılarımız var. Yani doğal bu. Ama bu tarihçi olarak geleceğe yansır değil. Her devrimden sonra bir geriye bakış doğar. Bakın ben size daha başka bir şey söyleyeyim. Sovyetler zamanında ben aşağı yukarı dört beş defa Sovyetlere gittim ki çok iyi tanıyorum. İlk 70'li yıllarda daha yeniyken sonra 2004 yılında gittim. Ağzım açık kaldı. Sovyet rejiminden hiçbir şey kalmamış. Rezalet. Hiçbir şey kalmamış. Haa, bu toplumun ne kadar benimsediğini gösterir. Ben kendi

Cumhuriyetim dediğim zaman Cumhuriyetim hala devam eder. Haa, Geçmişe ait bazı durumları engelleyemezsiniz yani toplumsal hafıza onları getirir.

ÖĞRENCİ: *Şimdiye kadar ortaokul ve lisede gördüğüm kadarı ile bize tarih anlatan hocalarımız hep ikiye bölünmüş durumdaydılar. Yani bir Osmanlı'yı savunan hocalarımız vardı. Birde Cumhuriyet taraftarı hocalarımız vardı. Bende bu bölümü seçerken sanki bir tarafta olmak zorundaymışım gibi düşünmüştüm. Sizce bu bölünmüşlük neden? Neden tam olarak sindirilmiş değil?*

Söyledim çok normal bir şey. Osmanlı'ya yönelik eleştirileri çok doğal karşılamak lazım çünkü bitmiştir Osmanlı. Bugün hala diyorlar Osmanlı yaşıyor diye. Nesi yaşıyor ya seksen sene geçmiş. Bu Osmanlı'yı kötülemek anlamına gelmiyor. Söyledim size Avrupa arşivlerini taradım ve Osmanlı'nın son derece müthiş bir devlet olduğu yazıyor. Hatta Avrupa'da feodalleşmenin yıkılmasını sağlayan Osmanlı'nın ekonomi konusundaki davranışdır. Bunu övmeyecek miyiz?

İBRAHİM ŞİRİN: *Şunu diyelim mi hocam? Tarihçi olmak için her şeyden evvel sevmek ya da nefret etmek duygusuna sahip değiliz. Bu ikisine sahip olursanız yapamazsınız. Aradığınızı bulamazsınız. Buradan arkadaşlara bunu demek mümkün mü? Tarihçi olmak istediğimizde sevmek ya da nefret etmek veya övmek ya da sövmek lüksüne sahip değiliz. Bu artık sizin elinizden alındı. Tarihçi olacaksınız olması gereken bu.*

Demin bir şey söyledim. Türkiye'de en çok hain diye isimlendirilen Vahdettin ve Ali Kemal'i Gazeteciler Cemiyeti adına savundum. Hayır hain demeyi bırakacaksınız. O dönemin şartlarında ne yapmak zorundaydılar. Ben de olsam ne ederdim. Ben de aynı şeyi yapardım. Geçenlerde Murat Bardakçı'nın arşivi var. Bir kitap çıkarmış da bana yolladı. Orada bir belge var. Düşünün İngilizlere karşı I. Dünya Savaşı'nda Almanlar ile iş birliği yapan İttihatçıların baş sadrazamı Talat Paşa. Düşünün İngilizlere karşı savaş açtırıyor falan derken Osmanlı İmparatorluğu'nu batırıyorlar. İstanbul'dan kaçıp Almanya'ya sığınmış. Almanya'da iken yazdığı mektup orada belge olarak kullanılmış. Ben onu bilmiyordum yeni öğrendim. Hayran kaldım. İngilizlere sonuna kadar düşman olan Talat Paşa kaçtıktan sonra İngiliz başkanına mektup yazmış. Kendisi yazmış. Yazdım mektubu diyor. Türkler ile anlaşın size çok müteşekkir oluruz diyor. Peki Vahdettin'e niye kızıyoruz. Anlatabiliyor muyum? Hain main lafını bırakacaksınız. Objektif bakacaksınız. O dönemin şartlarında nasıl davranılabiliirdi? Bugün ben de çok rahatlıkla İstiklal Savaşı öyle olmazdı diyebilirim. Bir örnek vereyim size kendi babamdan. Kırklareli'nde kaymakam. Yunanlılar işgale geliyor. Babam çete kurduruyor, halkla onlara karşı bir savaşmak için ancak kuvvetsiz kalıyor. Hatta açık söyleyeyim bir imam tarafından da Yunanlılara teslim ediliyor. Hapse atmışlar

ve idam edecekler. Zamanında kendisine iyilik etmiş bir Bulgar babamı kadın kıyafetine sokuyor ve bir göçmen arabasına koyuyorlar. Önüne de çocuk beşiği veriyorlar. Üç gün beşik sallayarak İstanbul'a kaçıyor. İnebolu'ya geçiyor. Oradan Ankara'ya gidiyor. Gider gitmez İstiklal Mahkemesi'ne sokuyorlar. Dikkat edin güya bu kahraman. İstiklal Mahkemesine sokuyorlar. Sebebi de şu, Trakya Bölgesi'nde kumandanken Yunanlılara karşı iyi duramamıştı. İdam dahi ettirilebilirdi. Oturup anlatıyor. Soruyorlar falan. Suçsuz olduğunu anlayıp serbest bırakıyorlar. Camiye gittim hüngür hüngür ağladım diyor. Şartların içinde yer almanız lazım. Yoksa bugün kalksam babamın yerine laf etsem olur mu?

Hatta yine bir örnek vereyim. Fransa'ya elçi yolluyoruz. İkamet elçisi 1795'de Morali Esseyid Ali Efendi. Adamcağız gidiyor. Hiç hayatında ne elçilik yapmış ne konuşmuş ne lisan biliyor. Memur olarak yolluyorsun. Niçin yolluyorsun? Fransızları tavluyacak lisan bilmeyen, dış politika bilmeyen adam. Adamcağızın tercümanı da Rum. Rum tercüman canının istediği gibi. Sonradan zaten o Rum tercüman orada kalıyor, idam edilecekti. Çünkü hep hileli haberleri o vermiş. Haa, benim elçim gayet elinden geldiği kadar haberleri veriyor. Napolyon Mısır'a gidecek. Şüphelenmiş, araştırmaya başlamışlar. O tercümanı falan uyutmuşlar. Rapor veriyor bu. Sicilya'ya falan gidiyor diye. Derken bizim sultanın eline geliyor o rapor. Okuyor ama o sırada Napolyon Mısır'a çıkmış. III. Selim o raporun kenarına yazıyor ne eşek herifmiş diye. Şimdi o elçi eşek mi? Hayır adamın hiçbir suçu yok. Dil bilmeyen, hiçbir şey bilmeyen adamı Paris'e gönder, yanına da Rum tercümanı ver sonrada eşek herif de. Olmaz. Dolayısıyla kesin olarak bu damgalamaları kenara atacaksınız. O dönem şartlarından bugüne bakıp değil. Ben arkadaşlara da söyledim. On kitabım var aşağı yukarı. Atatürk'e son derece bağlıyım o ayrı. 30 Ağustos'ta Yunanlıları yeneceğimizi kim biliyordu? Nereden biliyordunuz? Ya yenilseydik? Kim hain olacaktı.

İBRAHİM ŞİRİN: Birazda kahraman olmak sonuca göre. Mustafa Kemal başarılı olmasaydı kahraman olmazdı. İsyancı/ asi olacaktı.

Yani siz tarihçi olarak objektif olacaksınız.

ÖĞRENCİ: Objektif olmamız gerektiğinden bahsettiniz. Ben geçen seneden beri aldığım eğitime göre objektif olmam gerektiğini öğrendim. Bunu da yapmaya çalışıyorum. Fakat genel olarak bizim eğitimimizi görmemiş kişiler bunu bize sorduklarında biz nasıl anlatmalıyız? Yani sanki hiçbir düşünceye sahip olmamış gibi algılanıyorsunuz. Bu neden kaynaklanıyor? Türklerde iki şey görebiliyoruz. Birincisi bağımsızlık elden gidiyor. İkincisi ise din elden gidiyor. Mesela günümüzde birçok toprak satın alınıyor Güneydoğu'da falan. O zaman izin verilmiyordu. Şimdi neden böyle bir durum var?

Yapısal değişimlerin doğal sonuçları. Sevr'de Şu kadar cık yer bırakılmıŐtır. Sultan İstanbul'da oturacak ama yurdun işgal altında. BitmiŐsin yani. Adam bunu kurtaracak ama kurtarıırken en önemli Şey ne? Kapitülasyonlar. Ve dikkat edin Lozan Barışı'nın tartıŐmalarından en önemli konu kapitülasyonlar. Hatta Musul'u kaybetmemizin sebebi kapitülasyonlar. Vay Atatürk vermiş, diye gazel atılmış. Ben bu konuda araştırma yaptım. 30 Ağustos 1922'de zafer kazanılacağını nereden biliyorsunuz? Kim garanti ediyor? Hiçbir Şey. Bir haftada gezilere baŐlansın diyor. Bunu söylemek bile bir Şey. Muazzam bir Şey hakikaten. Mudanya'da yürüyelim İstanbul'u alalım. Ha Atatürk neden duruyor. Lozan'da gıcık olan bir durum var. Bakınız sonradan Atatürk'e karşı çıkan Rauf Orbay. Rauf Orbay Mecliste diyor ki, Maliye Bakanı Hasan Saka'ya söylüyor. Cepteki paradan başka paramız kalmadı. Yürüyecek halimiz kalmadı. Askerimiz bitmiŐ durumda. Mecliste buna karşı çıkan kim. Bir tanesi ne diyor biliyor musun? Biz yüz sene daha harp ederiz. Zabıtlarda var. Gazel değil bu. Öbürü Musul'u bırak diyor. Bağdat bizimdir. Bağdat'ı alalım diyor. Bir baŐkası da o sırada İngiliz uçakları Doğu Anadolu'da Kerkük bölgesinde falan uçuyorlar. Neden bizim uçaklarımız yok diyor. 1922 yılının ilk evresinde uçak bulacaksın, İngilizler ile harp edeceksin. Anlatabiliyor muyum? İŞte burada her toplumda Şaşkın bir zaman olur. Atatürk orada ısrarla barış diyor. Bakın size başka bir örnekle ne kadar haklı olduğumu göstereceğim. Musul'u veriyor açık konuşmak lazım. Ama onu da tezgaha bağlıyor. Uluslararası mahkemede 1937 yılında Paris'te bir kitap çıkıyor. Yanılmıyorsam Cezayirli bir Müslüman yazmış ama Fransızca. Kitabın adı "Allah Büyüktür". Orada Atatürk'ü müthiş görüyor falan. Atatürk'ün bir baŐarısızlıđı var diyor. Musul'u kaybetmiŐ. İki nokta koymuŐ. Allah büyüktür ama petrol daha büyüktür. Evet petrol bugün dahi önemli değil mi? Çünkü 19. Yüzyıl sonunda petrol keŐfedilmiŐ ve o zamandan beri onun savaşı yapılıyor. Şimdi sen bunun tamamen dıŐında gazel atıyorsun. Bağdat'ı alırım falan. Bunu Atatürk'ün hatıralarında da görüyoruz. İŞte aradaki farkı görün.

ÖĞRENCİ: Hocam Şimdi Şöyle bir durum var. Osmanlı hayranıyım. Şimdi baktığımız zaman bu Osmanlı arşivinin özellikle Türk insanına açılmamasının nedeni ne? Ben mesela hayranım, seviyorum ama göremiyorum.

Açılmamasının nedenini Osmanlı yönetiminde bulacaksın. Şu anda açık.

ÖĞRENCİ: Neden yani, anlamadığımız ne? Kaç tane insan Osmanlıca biliyor ki?

Burada bakın yine yanlış bir durum var. Dil devrimini yapan Atatürk ama dil devrimi tartışması 1870'de başlar. Şimdi tuhafınıza gidiyor. Osmanlı'nın kendi içinde başlar bu. Dikkat edin ben size bir durumdan bahsettim. Acilcilik. Bizim toplum her konuda acilci davranmıŐtır. Nasıl serbest piyasa düzenini kapitülasyonlar varken isteyen olan varsa, 1870'lerde bu alfabenin yeterli olmadığı

anlaşıyor. Ki bu dilin Arapça'nın, benim kitabımda var eksikleri konusunda. Matbaa sistemi var. Arapların kendilerinin tartışmaları var. Çünkü dikkat biz Osmanlı'da okur-yazarlık düşük diyoruz da İslam dünyasında yüksek mi? Bizden beter ya. Burada yapısal bir Osmanlı'nın çöküşünü de getiren yapısal bir dönüşüm var. Şöyle. Ekonomide bir anlayış. Batı'da burjuvaziyi kim yetiştirdi? Serbest piyasa ekonomisi. Haa avantajı alır ama nasıl alır. Avrupa dikkat edin Amerika'yı keşfeder. Amerika'yı soyar hem de nasıl soyar. İnsanlar hatta meşhurdur. İngiltere'deki hapishanedeki insanları Amerika'ya gönderirler. O da tabancayı çektiği gibi soyar. Afrika'yı soyar. Asya'nın güneyini soyar. Yalnız Batı'nın özelliği kendi toplumuna geldiği zaman soymaz. Malı getirince limanda, gümrükte devlete vergi öder. Yani resmileştirir. Kimse onlara nereden soydun demez. Ha ben serbest piyasa ekonomisine geçiyorum, kimi soyacağım? Kurtarabilirsin kendi kendimi soyacağım. Yahu dikkatli bakın serbest piyasa düzeni, Batı yani ahlakı değil mi kurduğu? Hayır. Dikkat edin ne zaman Osmanlı'ya yönelirler 19. Yüzyıl'da. 19. Yüzyıl'a kadar Osmanlı'da yönelir. Osmanlı'nın üstüne fazla gelemezler. Ama 19. Yüzyıl'da işte petrol hikayeleri. Irak'taki petrol, Bakü'deki petrol vs. Mesela Evliya Çelebi'yi düşünün 1620'lerde Seyahatnamesinde pekâlâ petrolden bahseder. Adı petrol diye geçmez tabi. Yahu burada yerden kaynaklayan bir madde vardır. Bunu yakarlar diyor. Peki senin adamların niçin onu teknolojiyle yapmamış? Anlatabiliyor muyum? Sen geri kalmışsın işte. Osmanlı hayranlığı tamam hiçbir zaman aksini söylemedim. Ama bir müddet sonrada geri kaldığını kabul edelim.

ÖĞRENCİ: *Hayranlık dediniz de aklıma geldi. Bugün Osmanlı'nın hakim olduğu toprakların Osmanlı'ya bakışı nasıl?*

Bakınız ben Pakistan'da, Beyrut'ta, Libya'da, Lübnan'da, Cezayir'de yaşadım. Ayrıca Mısır'da, Tunus'ta da bulundum. Bütün Arap dünyasını bilirim. Hepsi birden

Osmanlı'yı yererlerdi. Suriye'de çok yererlerdi. 2004 senesinde Osmanlı'ya saygılı bakış geldi. Amerika tehdit etmeye başlayınca. Bakın arkadaşlar bu işin ticari boyutu. Osmanlı'nın büyüklüğü dediğimiz zaman mesela şu var. Buna Almanya'da bir tarih konferansında rastladım. Tartışıyoruz. Tartışırken Osmanlı arşivlerinden bahsediyoruz. Yahu İslam dünyasında Osmanlı arşivinden başka zırnık yok. Cezayir öyle, Tunus öyle. Hatta çok komik bir olay oldu. İranlı tarihçi vardı. Vakanüvislerden bahsediyorduk. Adam İran'da hiçbir vakanüvis ve belge olmadığını söyledi. İran ki Selçuklulardan çok daha önce oluşmuş bir kültür değil mi? Şimdi yerine koymak lazım. Ben şaşırđım. Hiç beklemiyordum. İran'da da olması lazım hiç yok. Benim belgelerimde sarayda duruyordu, açılmıyordu kimseye. İlk defa kime açıldı? Hammer'i gavurun oğlu saygıyla bahsetmemiz lazım. Hayır, bakın Osmanlı bana şöyle geliyor. Osmanlı harika bir tahlil yapmış. Ona rağmen Selçuklular büyük bir yapı kuramıyor. Birde şunu kabul edelim. Osmanlı İslam dünyasındaki en uzun ömürlü devlet. Devlet kavramı bakınız diğerlerinde oluşmayan bir durumdur. Selçuklulara baktığımız zaman bir tane sultan ölünce dört tane kardeş kavga dövüş. Güzel bir sisteme bağlanmamış Selçuklu. Ama Osmanlı'ya bakın. Göçebeliği reddedip yerleşikliğe geçmiş olması çok önemli. Etrak-ı bi idrak, idraksiz Türkler deyimi. Aslında bu deyim göçebeler için. Göçebe harap eder. Hayvanınla gelirsın, yedirirsın yedirirsın gidersın. Oraya da bir şey ekmezsin. Osmanlı'da bunu çok iyi fark etmiş. Daha geleni alır oturtur, iskân eder. Hatta çok kızarsa yurttaki adamı Balkanlara yollar, dönemeyeceği yere. Yani Osmanlı bunu kurabildiği için eşsiz. Osmanlı'da devlet var. Bu sayede o büyümeyi sağlıyor. Kabul edelim o dönemin şartlarında çok güzel bir anlayış. Şimdi bu mekanizma kurulunca, yerleşikliği de getirince de ekonomiyi kim yönetiyor. Dikkat ediniz devlet yönetiyor. Sistem serbest piyasa genişlemesin ama bunu da sosyal bir devlet olarak istiyor. Çünkü Osmanlı'da çok var. Mesela belli bir bölgede toprak işlenmemiş öbür bölgede devlet toprağa el koyar ve oraya gönderir. Ne kadar işlenmiştir ayrı mesele ama ilkeleri var işte. Ama bu sistem kapalı ekonomi, Batı'da ne ile serbest piyasa soyarak. Bugün dahi bizi soyuyor. Ee öyle ama iyi bakmak lazım. Çok daha belge var. Ama o kadarı açılmamış. Yanlış. Burada bakın kendisini politik bakımdan tasdik etmediğim Özal'a şu konuda takdir duyarım. Özal arşivlerin açılmasını sağlayan adam. Bütün yeni binalar yapıldı. Açıldı. Sizde eski bilgi vardır.

ÖĞRENCİ: Açıldı diyoruz. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda İsmet İnönü ne yaptı Osmanlı belgelerini? Düşük değerlere satıldı.

Hayır canım, olur mu? İşte bu bizim tarihimizde vardır. İsmet İnönü hakkında falan. Bu yaklaşımlardan kaçının. Bir şey denilince saçmalamalar vardır. Eski arşivlerden bir kısmını atar. İnönü'yü falan savunduğum için söylemiyorum. Tamam kabul ediyorum bir ihmal dönemi. Ama normaldir. Devrimler taşkınlıklar yapar. Ben ne dedim Özal muazzam şekilde arşivleri açtırdı. Yalnız asıl mesele o arşivlerin açılması değil o belgelere bütün tarihçilerin girebilmesidir. Dikkat edin arşivlerin açılması bir yarar sağlamaz ki. Araştırmacı girse bir işe yarar. Tarih

Kurumu'nun kurulması ile beraber taa Atatürk zamanında muazzam araştırmalar olur. Nitekim Piri Reis Haritası 1928'de bulunuyor. Açmaya başlıyorlar. İşte toplum acilci, açılır açılmaz çözülmeye çalışılır. Hayır bir anda olmaz yüzyıllar sürer. Fransa'da çalışırken gördüm. Adamların lügatleri var. 16. Yüzyılda Fransız lügati, 19. Yüzyılda Fransız lügati. Dil değişiyor, anlamlar değişiyor. Her yüzyıl için ayrı ansiklopedi yapmışlar. Bizdeki kütüphanelerde şu yok. Fransa'da 1880'lerde iki milyon kitap varken benim İstanbul'daki kütüphanede üç bin kitap var. Neden toplum okumuyor. Ve söylemişim 1710'larda falan oryantalistler gelmişler, İstanbul'dan bütün eski kitapları almışlar. Taşıyıp götürüyorlar. Sultan kanun çıkarmış sattırmayın diye. Toplum demek ki bunun isteğini kabul etti. Yani kendi kusurlarımızdan bu kadar sıyrılmaya çalışmayalım. Özal 80'lerde arşivleri kaç sene oldu? Yirmi, yirmi beş senede o belgeleri nasıl değiştirirsiniz. Ben o belgelerle çalışmış adamım. Arşivlerde çalışan arkadaşlar oradaki dil o kadar farklıdır ki birbirlerine sorarlar şu kelime ne diye. Hepimiz yaşadık bunu. O kadar kolay mı? Hani acilci dediğim durum bu. Hemen olsun istiyoruz. Zaman isteyecek. Bunun bedelini ödemek zorundayız. Daha önce de bahsettim. On nesil olacak dersiniz hepiniz bana ne dersiniz.

ÖĞRENCİ: Yusuf Halaçoğlu'nun İstanbul'da bir programına katıldım. Orada Vahdettin'in yurtdışında ölümünden biraz bahsetti. Açıkçası bir Osmanlı padişahının öyle ölmesi beni çok üzdü. Hatta kiralarını falan ödeyememiş. Peki hocam bu tarih açısından neden kötüleniyor?

Rusya'da devrim olunca Çar'ı ne yaptılar? Bütün ailesinin kafasını kestiler. Fransa'da devrim olduğu zaman kestiler. Şimdi bir dakika. Vahdettin bir halife. İngiliz gemisine bir mektup yazarak beni de götürün diye yazar mı? İngilizlere başvurur beni götürün der mi? Padişahı alıp götürseler kaçırırttı diyecekler tabi. Sonunda sen bize mektup yaz biz götürelim derler. O esnada mektubu yazar. Vahdettin gitmeseydi ona hiçbir halt edemezlerdi. Ben Vahdettin'e vatan haini demiyorum. Cahilin teki. Saraya kapatmışlar herifi. Unutma İngilizler 1882'den beri Arap hilafetini savunmuşlardır. Kızabilirsin ama harika oynuyorlar.

ÖĞRENCİ: Osmanlı hazinesine baktığımız zaman elmaslar?

Hayır, bakın benim kitabım var, *Sorularla Vahdettin* diye. Oradan çok açık kendi ağzından hatıraları da var. Vahdettin'in ne kadar aptalca oynuyor çok açık. Zannediyor ki Şerif Hüseyin'in yardım edeceğini. Oysaki Şerif Hüseyin hilafeti almaya çalışıyor (İngilizler 'in elmas vaat etmesi olayı).

ÖĞRENCİ: Ama Vahdettin o elması almış olsaydı yedi ceddine yetecekti. Hani vatan haini diyorlar ya.

Ya Vahdettin cahildi. Zaferi kazanan Büyük Millet Meclisi'ni tanımıyordu. Kim kazanmış Türkiye Büyük Millet Meclisi. Onu tanımayan adama ne derler.

ÖĞRENCİ: Vatan haini ilan edilmesine karşıyım.

Peki o Ankara Meclisi'ni hain ilan ederse?

ÖĞRENCİ: Tarih okumak geçmişe dönmek değildir.

Bunu hep söylüyoruz. Taban kopuk. Yukarıdaki Osmanlı'nın devamıdır. Ha ikinci. Atatürk'ün laiklik anlayışı ters anlatılıyor. Yahu Osmanlı yönetiminin devamıdır laiklik. Osmanlı'da şeyhülislama falan gerekiyorsa fikri sorulur. Kararı padişahla vezirler verir. Yahu aynı durum Abdülhamid'de de var. İdama mahkum edilsin dedikleri adamı affeder. Sakız'a gönderir. O zaman laikliğiniz Osmanlı'nın sisteminin devamıdır. Devletin kontrolünde, siyasete karıştırılmaz. Osmanlı karıştırmaz yahu. Bunlar ufak örnekler, verilir. Benim asıl anlatmak istediğim aydın kesiminki aralarında tartışmalarda var. Belli bir grubun devamlı olarak daha da ileri adım atma hayalleri.

Bütün valiler görevden alınınca Cemal Paşa'yı da görevden aldılar. Yalnız adam çok namuslu. Hiç öyle para falan biriktirmemiş, müthiş sefil olmuş. Ben o zamanlar Cemal Bey'in tarih üzerine yazılar yazdığını hatırlıyorum. Hatta elinde kalanların bazılarını Murat Bardakçı'ya vermiş. Murat zannediyorum o etkiyle bu atmosferin içinde. Zannediyorum Abdülbaki Göpınarlı ile çalışmış. O alana yönelmiş. İlginç bir durum. Hangi mekanizma bunu yönlendirdi bilmiyorum ama başarılı bir şekilde Osmanlı ailelerinin belgelerini toplamaya gönderildi. Nasıl olduğunu falan bilmiyorum.

İBRAHİM ŞİRİN: Hanedanı devletle yakınlaştırma. Bu bağlamda Şah Baba Kitabı'yla hanedan ile Cumhuriyeti barıştırmak istenmiş olabilir mi?

Evet. Yani şöyle bir durum var. Onlardan taraf meselesi değil bu. Fakat içlerine o kadar girdi ki hepsinden. Böyle bir mekanizmayı kurmak içinde özel bütçeyle olacak iş değil. Çünkü Paris'te Mısır'da senelerce yarış içinde toplandı. Ama kim yaptırdıysa iyi yaptırdı. Çünkü bütün ailenin elinde belgeler var. Kimse içinden çıkamazdı. Kendileri de unutmuşlar. Ve harika bir çalışma yaptı. Takdire değer.

İBRAHİM ŞİRİN: Osmanlı saltanatı fobisinin giderilmesine bir şekilde katkıda bulundu. Peki şimdi, evrak-ı metruke için ne diyorsunuz?

Ha, şimdi benim bir şekilde bunun içinde olmam da var. Sonradan evlilik yoluyla. Sadrazam Tefvik Paşa'nın torunuyla evliydim unutmayın. Abdülhamid zamanında on beş sene hariciye nazırlığı yapmış. Yani arşiv dediğiniz zaman sadece Vahdettin değil, Abdülhamit arşivi hepsi çıkıyor. Dolayısıyla o apayrı. İsmail Hakkı da toplayan adam. Ve hepsini toplamış. Öyle notlar vardı ki, Sevr'e gidiyorlar ve Şevki diye Tefvik Paşa'nın kâtabi vardır. Hep yanında bulunan adam. Onlar gidiyorlar ve Sevr sırasında Şerif Hüseyin'in oğluyla buluşuyorlar. Hatta uyarıyorlar. Diyorlar ki siz Yahudiler ile iş birliği yapıyorsunuz. Nasıl olur? O da diyor ki biz Sami ırkındayız, onlar bizim kardeşimizdir. Belgelere dikkat edin, küçümsenecek bir hikâye değil. Dolayısıyla ben görebildiklerimi söylüyorum. Murat'ı tebrik ediyorum. Bunu yapmak içinde türlü şaklabanlıklar lazım. Tabi benim başıma da gelmiştir. Arşivlerde çalışmak, toplamak zordur. Dolayısıyla ben Murat'ı tebrik ediyorum. Murat'ı bunda görevlendiren kimse bilmiyorum ama kendi başına yapamaz. Mesela ben yurtdışında çok bulundum. Diyelim iki sene Pakistan'da tık Paris'e anlatabiliyor muyum? İşte burada senelerce oturup toplama yaptım. Çok şahane bir arşiv yaptım, buna itirazım yok. Bundan otuz beş sene evvel TRT Osmanlı ailesi ile tanımak görevini bana verdiler. Bütün aileyi tanıdım. Bunun sonucunda vardığım bir sonuç vardır. Osmanlı ailesinin bütün geriye kalan mensupları Atatürk hayranıdır. Ve ben daha evvelini de biliyorum. Osmanlı ailesinin içinde kimse birbirini sevmiyor.

İBRAHİM ŞİRİN: Zaten biliyorsunuz Abdülhamid'in mirasının alınması noktasında Vahdettin ile yaşadıklarını. Aile bir türlü bir araya gelemediği için Süleymaniyede II. Abdülhanid'in kendi mülkü olan zengin petrol yatakları aileye geri verilmediği için aile üyelerinin bir kısmı büyük zorluk yaşıyor. Vahdettin ile son Halife Abdülmecid pek birbirlerini sevmediklerinden miras meselesi içinde bir araya gelemiyorlar.

Nasıl sevmiyorlar şaşılacak bir durum.

İBRAHİM ŞİRİN: Hiçbir araya gelemiyorlar. Gelemedikleri içinde davayı kaybediyorlar.

Bir şey takdire şayan. Mesela Vahdetti'in Damadı son Sadrazam Tefvik Paşa'nın oğlu İsmail Hakkı kaçıyor İstanbul'dan ve Ankara'ya sığınıyor. Ve ondan evvel de bütün bilgileri Ankara'ya İsmail Hakkı ulaştırıyor. Ondan sonra İsmail Hakkı Balıkesir Cephesinde kumandanlık yapıyorlar. İşte bu yüzden çok iyi yapmışlar. Bunların kurtarılması güzel. Ha bunların yansıtılışı başarılı mı? Şah Baba çıktığı zaman bana da gönderdi. Ben tanıtmasını yaptım. Tanıtmasını

yaparken de biraz eksiklerini yazdım. Benim biraz garip araştırmalarım vardır. Mısır'ı tararken Vahdettin'in Cumhuriyet'e karşı olan beyannamesini oradan buldum. Düşünün Mısır basınında ve Arapçasını. Ayrıca İtalyanlar kendi tarih dergilerini ta o zamanlar oluşturmuş. Bütün Avrupa biliyor. Olabilir. Ben biraz Murat'ın değerlendirme tarzına karşıyım. Hatta kitabında şöyle yazıyordu. Ben gazeteci olarak yazıyorum diyordu. İşte mesela bende gazeteciyim ama o kimliğimi kullanmadım. Ama onun akademik bir iddiası yok. Bildiğim kadarı ile bir yerde de ders vermedi. Ben pek çok yerde ders verdim. Anadolu, Marmara, İstanbul hepsinde ders verdim. Libya'da da bulundum ama iyi ki de ders verdim. Benim arşivde çok enteresandır. İstiklal Harbi'nde Ahmet Şerif bize sığınmış. Bursa'da oturmuş. Fakat Yunanlılar o tarafa doğru yürüyünce Yunanlıların eline geçerse İtalyanlara teslim ederler diye Vahdettin bunu çağırıyor. Gel sarayda otur diye. Onun cevap mektubu var. O da diyor ki, ben Mustafa Kemal'e katılıyorum. Müthiş. Mustafa Kemal'i de Libya'dan tanıyor. Öbür türlü Vahdettin ile bir halta girilmeyeceğini de biliyor. Sonradan Ankara'ya geliniyor. İstiklal Harbi'nde başarılar kazanıyor. Bunun saraya yansımada İsmail Hakkı'nın büyük rolleri var. Onun topladığı olmasaydı kaybolurdu. Hiçbir belge kalmazdı. Murat Bardakçı, Beyrut, Kahire, Paris, bunların hepsini dolaşmak ne demek? İyi yaptı.

İBRAHİM ŞİRİN: Geçen babanızla ilgili Arap Kaymakam kitabını okudum. O bir kurgu mu yoksa babanızın böyle bir metni var mı?

Yok ben yazdım.

İBRAHİM ŞİRİN: Babanızın ağzından mı yazdınız?

Onu ben kendi ağzımdan yazdım. Öyle bir metin yok. Hem babamın hem büyükbabamın hatıraları var. Ancak ikisi de idama mahkûm edilmiştir. İkisi de her şeylerini bırakıp zor kaçmışlardır. Mesela babama kadın elbiseleri giydireyorlar kaçması için. İnegöl'den Ankara'ya geliyor direkt İstiklal Mahkemesinde. Orada sorgulanıyor. Sonra bırakılıyor. Normalde babam namaz kılan bir adam değildir. Ama gittim secdeye yattım hüngür hüngür ağladım diyor. Buradaki korkuya dikkat edin. Büyükbabam Çanakkale'de posta müdür ve orada İngilizler telleri kestirmişler Ankara'ya haber verilmesin diye. Fakat çok cambaz herifler. Gizli hat çekmiş bütün gelen, çünkü o zaman telgraf bir istasyondan öbürüne, öbürü alıyor. Böylelikle oradaki öğreniyor. Bütün öğrendiği Ankara'ya geçiriyormuş. Bu haber alınıyor. O da tutuklanıyor. İdam edilecek evet hatta bizim mektuplarda var. Bende de var. Atatürk o dönemde askeri birlik gönderiyor. Hapishaneden kaçırıyorlar. Üç ay boyunca yürüye yürüye Ankara'ya geldi. Oradan Konya'ya. Konya'da da Delibaş İsyanında bir yere çırılçıplak ölü diye bırakıyorlar. Böyle kurtuldu. Ailenin evrak tutacak hali kalmamış. Evrak mevrak nerede canlarını zor kurtarmışlar.

Tarihe nasıl bakmak lazım? Baksana bunu bile yapmıştım. Numaracı cumhuriyetçilik. Arşiv ya işte. Burada işte hakikaten medyacı tarihçiliğin üzerine gitmek. Medyada neye bakmak lazım şaşırıyorum palavra aramaktan.

İBRAHİM ŞİRİN: Şimdi tezgâhta ne var? Ne yazıyorsunuz?

Hariciye Türk-Arap ilişkilerini istemişti. Şimdi Tarih Kurumu için, toplumumuzun geleceğe bakışı, acilciliği.

İBRAHİM ŞİRİN: Çok çok vurguladınız onu önemli konulardan birisi. Türk aydınının Batı medeniyetine yetişmek için acele etmesi meselesi.

Çünkü toplum halen acilci. Herkes yetişmeye çalışıyor.

İBRAHİM ŞİRİN: Hocam ilk ne zaman toplamaya, arşiv oluşturmaya başladınız?

Şimdi şöyle bir durum var. Ben mektepte Galatasaray Lisesi'ndeki dergileri bile saklamışım. Neden diyeceksiniz. Ne bileyim ben. Toplama hastalığı.

İBRAHİM ŞİRİN: Aslında tarih çalışmalarında birikim, kütüphane edinme, belge, evrak toplama son derece önemlidir. Biriktirmeden yazamazsınız.

Gazeteciliğe başladığım zaman o zaman fotokopi yok. Herkes o zamanın gazetelerini kesip arşiv yapardı. Ama düşün 1950'deki makalede var. Mehmet Altan çıktı ben yaptım, 1992'de ben buldum diyor. Lafa bak. Seyfi Kurtbek yazmış ilk. Daha Demokrat Parti seçimi kazanmadan yazıyor.

İBRAHİM ŞİRİN: Hafızası olmayınca, kendinden öncekileri de merak etmeyince her söylediği şeyin ilk kendisi tarafından söylendiğini insanlar zannedebiliyor.

İşte bütün acilciliğimiz bundan kaynaklanıyor. Düşününki ben hala yeni çıkan makaleleri de kesiyorum. Ha artık bunu kullanacak değilim ama bunları sizlere bağışlayacağım. Araştıran tam bilsin. Bu gazetecilikten gelen bir durumdur. Hatta ben Mehmet Altan'ın bir sözüne de deli olmuştum. Diyor ki 1923'te Atatürk

neden burjuvaziyi kurmadı. Bunu bir ekonomi profesörü söylüyor. Sanki bu fabrika.

İBRAHİM ŞİRİN: İttihat ve Terakki de 1900'lerin başından itibaren Milli burjuvaziyi yaratmaya çalışıyor. En büyük arzuları ama gerçekleştiremiyorlar. Birkaç yılda olacak bir durum değil. Burada da sizin acilcilik dediğiniz hastalıklı hal etkili sanırım.

Olur mu ya bir düğmeye basmakla? Bunu söyleyebiliyor benim düşünürüm. Çarpıklığımız burada. Türk- aydın dediğim bu medyatik tarihçiler. Aydınlar neler saçmıyorlar. Bütün basın.

İbrahim ŞİRİN: Hala belge toplamaya devam ediyor musunuz?

Aa, ben onu bıraktım. İki yüz elli çuvalı dağıttım. Yapacağım konuları ayırdım. Şimdi burada aydınların saçmalamaları var. Kendi kendilerine herkes bir şeyi söylüyorlar.

İBRAHİM ŞİRİN: Yazma sürecinde ne yapıyorsunuz?

Artık zaten yazmaya girdim. Artık yeni bir araştırma yapacak halim yok. Pierre Loti'ye ait bütün resimler, belgeler, mektuplar ailesinden alınmış. Ben bunları Fransa'da iken yaz tatilinde gittim. O zamanlar Loti'nin reddedilmiş oğlu vardı. 82 yaşında falan. Bana diplomat diye bakıyordu. Bir Türk diplomatiyle ilgilendi aman ne sevindi. Bir bavul getirdi. Mektuplar var ben çıldırıyorum. Atatürk'ün mektubundan, Vahdettin'in mektubuna kadar her şey var. Yürütmeye kalkıyorduk. Ama adam dedi bunları kimsenin okuduğu yok, sen al bunları Paris'e götür. Sonra iade et dedi. İki yüz mektuba el koydum kardeşim bunlar yayınlandı. Burada enteresan bir durum var. Pierre Loti'nin Türkçe öğrenme defteri. Ve ona ders veren Zeki Megamiz'in bütün belgeleri. Onun kızını buldum. Gazeteci arkadaşlarımızdan mesela babası toplamış. Ev kağıt dolu karısı atacak onları tabi. Ben onlardan çok malzeme buldum işte. Onun için ben ne kadar topladıysam topladım.

İBRAHİM ŞİRİN: Orhan Koloğlu kim? Nasıl yetişmiş ve nasıl tarihçi olmaya karar vermiş? Ve tarihçiliğinde konuları neye göre seçmiştir? Bir taraftan sizin bir aile aslında tarihinizi yazmanız gibi bir durumunuz var. Ortadoğu ile ilgili kendi aile genolojinizi yapıyorsunuz aslında. Bir yerde böyle başlıyor bu hikâye ama öbür taraftan Atatürk dediniz, Tanzimat dediniz. Bunlar ile ilgili bütüncül bir bakışınız var. Aslında sizin yaklaşımınızı en iyi

gösteren “Abdülhamid Gerçeği” kitabı değil mi? Tam da ne yapmak istediğinizi o kitap söylüyor aslında. Böyle bir yaklaşımınız var.

Şimdi şöyle bir durum var. Şöyle anlatılabilir. Tarih geleceğe çok uzun projeksiyon yapmaz. Buna çok dikkat etmek lazım. Biz Hitler’in bin senelik deyim yoktur öyle bir şey ama önündeki döneme ışık tutar ben bu mantığın içinden Osmanlı’nın yüksek dönemi var. Şimdi özellikle çalıştığım Türk Arap ilişkileri. Benim kitabım var. Ya İslam diye İslam’ın içine Türkler nasıl girdi? Zaten o konuşma oradan başlıyor. Divan-ı Lügat-ı Türk’ün on beş sene evvel okumuştum. Ya bir din böyle oturunca düğmeye basınca olmuyor.

İBRAHİM ŞİRİN: Bir gün rüya görüp ertesi gün... Hiç bitmiyor yani Satuk Buğra rüyası.

Hız. Peygamberin o dönemdeki ben Hristiyanlığı, Yahudiliği Batı kaynaklarından da yararlandım. Adamların ne kadar saçmaladığını ve Peygamberin bunları nasıl gördüğünü çıkardım. Mesela manastır kurmuşlar. Kadın erkek ayrı. Yapmadıkları rezalet kalmamış. Kilise kurmuş günah affedip para alıyor. Peygamber bunu görmüş ve bu müthiş bir olay. Ne derler Peygamberin yaptıkları devrimciliğin çok ötesindedir. Bunlar fark etmeden olmuyor. Ha şunu anlatmak yani tarih mutlak surette geçmişin iyi tahlili ve tarafsız. Yüzde yüz katılıyorum şu yaklaşıma. Devrim tabii ki kendisinden öncesini dışlar.

İBRAHİM ŞİRİN: Bunun mantığı da bu aslında. Meşruiyet zorunluluğu var.

Ancak bu geçtikten sonra da doğaldır. Toplum da eski şeyleri hatırlar. Ama bu değiştirmez. Çünkü Atatürk’ün devriminde yüz elli senelik geçmişin birikimi var. Tanzimat’a hatta ondan öncesine.

İBRAHİM ŞİRİN: Sizin burada söylediğiniz “Düğmeye basınca olmuyor”. Bir süreklilik arz etmesi lazım. Tarihte hiçbir durum veya olay bir anda olmuyor. Bir öncesi var. Ve o öncesiyle sizin yolculuğunuz. Yaptığınız her geçmişi anlama çabası bugün de yaşanan bir durumu anlamak arzunuzdan kaynaklanıyor. Bugündeki bir olayın/olgunun geçmişteki kökenlerini bilmek lazım. Mesela Türk-Arap ilişkileri diyorsunuz. Onu ta derinlemesine götürme gereği duyuyorsunuz. Bir süreklilik bu, bir çizgi.

Başka türlü olmaz zaten. İster istemez günümüz tartışmaların içine sürükleyebilir. O zamanda bunu o projeksiyon içine sokup demokrasiye girmek.

Demokrasiden sonra ha orasını ben size evvelce de söylemiştim. Ben Tanzimat'ı acilcilik olarak değerlendiririm. Bu benim çıkarımım. Çünkü o gelecek dosyası içinde bütün o acilcilerin daha olmadan söyledikleri var. Neler görmüyorlar? Bunu aktarmak ve demokrasiye getirmek. Şimdi ölmüş olanları isimleriyle vermek. Yaşayanları isimleri vermemek. Ben şefkat mantığıyla gitmek istiyorum. Polemikten kurtulmak gerekir. Dolayısıyla demokrasiden sonrasını daha çok ana hatlarıyla vermek. Düşündürmek. Böyle bir projeksiyon anlatabiliyor muyum?

İBRAHİM ŞİRİN: Şimdi bizim buradaki temel derdimiz bu. Orhan Koloğlu durup dururken Abdülhamid çalışmıyor. Bizim derdimiz o altmış tane kitap, yüz tane makale neye göre seçildi. Orhan Koloğlu bunları neden seçti? Yazı serüveniniz. Bir tarafınızda aileniz var. Onu biliyoruz.

Bunun içinde Abdülhamid'in çok ayrı bir yeri var. Hatta Masonlar konusu var. Türkiye'de hiç işlenmemiş.

İBRAHİM ŞİRİN: Sizin bu konuda üç dört kitap çalışmanız var.

Ve onlar tuhaf. Ters söylemekte herkes yarışıyor.

İBRAHİM ŞİRİN: Biz şöyle yapalım mı? İki döneme ayıralım. Bir dönem sizin aileniz, sizin çevreniz. Koloğlu nereden geliyor? Sonra ilk merak. Orhan Koloğlu'ndaki yani sizin manyak merak gibi sizin kitabınızın bir yerinde geçiyor. Manyakça merak nereden geliyor ona bir girelim. Sonra yavaş yavaş tarihe merakınız. Sanırım ilk dedeniz fotoğraf makinesiyle gidip mezar taşını boyama meselesi falan. Yani seksen yıllık hayatınızı yazı hayatınıza getirelim sonra yazılarınız üzerinden gidelim.

Şimdi şöyle bir durum var. Gazete yönetiyorum düşün. Gazete yönetirken o günün olayları var ve tam 47'de başladım. Tam politika, demokrasi gelmiş. On dokuz yaşındayım. Şaşkın bakıyorsun. Yalnız bir farkımız var. Tabi ailemin içinde çok hikaye dinlediğim için tarihin içinde büyüdüm. Babam İstiklal Savaşı'na katılmış. Babam kaymakam. İnönü döneminde atılmış. Gördüğünüz gibi hep siyaset içinde kalmışım. Kafamın karışık olması bundan.

İBRAHİM ŞİRİN: Türkiye'de Arap kaymakam. Türk başbakan.

Aa, evet. Hatta sordular. Türk değilsin, diye. Benim merakım böyle başladı. Tartışıyorlar. Demokrasi içinde biri Menderes diyor biri İnönü diyor. Hiçbirini de

bilmiyoruz tabii. Eski dönemi ne bileyim ben. 1920'li yıllar veyahut İstiklal Savaşı, şu bu. Yahu bunları bilmek lazım. Gazete yönetiyorsun bunları bilmek lazım. Ben o zaman araştırmaya başladım. Yavaş yavaş Cumhuriyet'i anlamaya çalıştım. Cumhuriyet'i anlamak için İttihatçıları, İttihatçıları anlamak için İslam'ı anlamak. O zaman farkına vardım. Klasik İslam ile Peygamberin İslamı'nın hiç alakası yok. Tamamen farklı. Osmanlı'da Klasik İslam dediğimiz Peygamberin İslam'ı ile çok farklı.

İBRAHİM ŞİRİN: Bir Osmanlı, bir Türk Müslümanlığı ile Arap ve Fars İslam'ı apayrı.

Sonra ben şurada da şunu gördüm. Almanya'da İranlı tarihçilerle konuşurken şaşırdım. Adam bizde hiç devlet arşivi yok. Olur mu? Osmanlı'daki devlet arşivinin dünyada eşi yok. Sonra kendim gittim. Tunus'ta, Cezayir'de, Libya'da, Beyrut'ta arşivlerde çalıştım. Hiçbirinde arşiv yok. Osmanlı Arşivi var.

İBRAHİM ŞİRİN: Sizin mesleki hayatınızda, gazetecilik hayatınızda gazetecilerin bir hafızasının olmadığı, geçmişe yönelik bir yirmi yılı bilmemeleri. Dolayısıyla sizde bir ihtiyaç hasıl oldu. Siz dolayısıyla tarihe oradan başlıyorsunuz. Yani yirmi nedir, otuz nedir?

Söylüyor işte. Sen İttihatçılar zamanında şöyle yapmıştın deniliyor. Ne yapmışsın ne bileyim ben. Bu yaptığın yanlış mı doğru mu?

İBRAHİM ŞİRİN: Bu aynı zamanda sizin basın tarihi çalışmalarınızı da etkiliyor değil mi? Yani basına bir hafıza kazandırmak için.

Tabii. Benim arşivdeki çalışmalarımın büyük bir kısmı hatıralarımdan. Ama adam çıkmış mesela Prens Sabahaddin çıkıyor serbest piyasa düzeni kuralım diyor. Kapitalizmin farkında değil. Kapitülasyonlar var. Dikkat edin. Kapitülasyonlar varken serbest piyasa düzeni olur mu?

İBRAHİM ŞİRİN: Buradaki amaç tarihe sizin gözünüzle nasıl bakılır. Bir de gençleri heveslendirmek işi. Siz nasıl çalışırsınız? Çünkü bizim en büyük problemimiz metodoloji problemi. Bunun kazanılmasına katkı sağlamanız çok iyi olur. Çünkü yapılan söyleşiler var. Halil İnalçık ile yapıldı. İlber Ortaylı ile yapıldı.

Uzun yıllar lazım. Emek lazım. Bizde garip olan adam fakülteyi bitirdiğinde bitti deyip tarihçi oldum diyor. Ben bunlara yetmiş yaşından sonra varabildim. Bütün dünyayı gezdim. Bütün arşivlerde çalıştıktan, bilmem kaç dille takip ettikten sonra bunları buldum. Ondan sonra uyandım. Yoksa bu bir düğme hikayesi değil. İster istemez o Tanzimatçıların aman kardeşim yetiştim telaşı. Haklılar. Saygı duyuyorum. Geç kaldıklarının farkındalar. Birde şu örneği vermek istiyorum. Zaten asıl bende orijinalleri var. Onların mesela 1605 yılında falan İstanbul'da yirmi beş sene elçilik yapan ... Hatıraları var. Hatıralar değil de kendi kralına verdiği raporu. Yayımlanmıştır bu. Mesela adamdan orada Osmanlı'nın ne kadar mükemmel olduğu anlaşılıyor. Osmanlı o dönemde sıradan bir durum değil. Nitekim en uzun ömürlü İslam devleti. Şimdi aklıma geldi. Ramazan Şeşen Araplar üzerine çalışmasında Arap Devleti kavramını kullanmış. Araplarda devlet kavramı var mı? Devlet kavramı Osmanlılarda var. Ama dikkat edin hala bir şeyleri öğrenmek lazım.

İBRAHİM ŞİRİN: Biz çocukluğunuzu ilk halledelim. Nasıl bir çocukluk yaşadınız? Aile ortamınız nasıldı? Çok renkli bir aileniz var.

Zaten, Türk değilsin, dediler ya.

İBRAHİM ŞİRİN: Burada çok büyük bir tarih bilgisi yanlışlığından kaynaklı.

Tabii. Bir büyükbabam Derne, bir büyükbabam Konya, İstanbul, bir büyükannem Girit, bir büyükannem Of. Artık bunun Türk'ü mü olur. Tam Osmanlı işte.

İBRAHİM ŞİRİN: Tam bir imparatorluk çocuğusunuz aslında.

Evet, ne diyeceksin ki buna. İşin tuhafı ben halka da hayran kaldım ve kitabı yazdığım zaman bir kompleks hissetmedim. Halk Arap kaymakam diye tanıyor. Hayır tam tersi beyaz. Eski usul vardır ya. Sadullah Derne, Derne neresi Arabistan. Koyu renkle alakalı değil. Aksine bembeyaz. Düşünün on yaşında aşiret mektebinde padişaha teşekkür konuşmasını Türkçe yapıyor. Demek ki bu kadar Türk. Ama Arap kaymakam işte.

İBRAHİM ŞİRİN: Birde şöyle bir hata var hocam. Aşiret mekteplerine sadece Arap ya da Kürt çocukları alınmıyor. Türkmen çocukları da alınıyor. Onun düzeltilmesi gerekiyor, bu bilgidten dolayı. Şimdi biliyorsunuz özellikle en son yapılan aşiret mektepleri üzerinden Arapların ve Kürtlerin asimilasyonu tartışılmaktadır. Bu yatılı okullar için PKK aynısını söylüyor ya aşiret

mekteplerini bana bırakın vesaire. Orada bilmedikleri bir durum var. Türkmenleri de alıyor. Bu bizim tarih bilmediğimizle ilgili bir durum.

Kabul edelim ki henüz pek çok yapı yerine oturmamış.

İbrahim ŞİRİN: Sizin Yahudi olduğunuz ile ilgili söylentiler var sanırım.

Doğan'ın eşi üzerinden. Doğan'ın eşini benimle evlendirdiler. Şimdi şöyle. Doğan'ın ilk eşi Musevi idi, Müslüman oldu. Bir kere Müslümana İslam'da köken soraamazsın. İşte hikâye bu. Ha sonra kadıncağız öldü. Doğan ikinci evliliğini yaptı. Beni Doğan'ın ikinci karısı ile evlendirip Yahudi yaptılar. Bende oturup makale yazdım. Dedim ki biraz fazla uçmuşsunuz. Peki dedim. Osmanlılarda Yahudi de var. Tabi cariyeler efendim. Şimdi ne yapacaksınız? Maalesef tarih çok garip bir bunalım içinde. Benim şöyle bir tarifim var. Medyatik tarihçiler diye.

İbrahim ŞİRİN: Tarihçilerin akademik metni halka iletmek, ulaştırmak için vulgar hale getirmeleri ile ilgili bir sorun var.

Evet, temel sorun o. Batılı, dünyada adam tutuyor, akademik kitap yazıyor sonra aynı kitabı popülerleştiriyor. Buna benzer bir sürü isim var. Ee halka anlatmayı becerebiliyorlar. Bizde bu yok. Yalçın Küçük var ortalıkta. Soner Yalçın, Erdoğan Aydın çok var. Bak mesela bizim program vardı. Nevzat Yalçıntaş. Nevzat şimdi hiç mantığı olmadan kalktı ve Atatürk Mekke'ye gidecekti diye yazdı. Ya Atatürk'ü tanımamanın da bu kadarı olamaz. Atatürk'ün en büyük dikkat ettiği husus bu ve asıl ters anlatılarda bu. Düşünün Osmanlıyı yıkan Şerif Hüseyin'in oğlunu Ankara'da kabul ediyor. Atatürk Araplara karşı falan değil. Ben de aynı şeyi hatırlatınca herkes bozuldu. Atatürk Mekke'ye şapkalı olarak yaverini gönderdi. Ve şart koymuştu şapkalı gidecek diye. Yani bu kadar ters anlatılır mı yani. Bu dediğim gibi geleceğe bakışta orada birazda. Haa hafifleterek birazda halkın anlayacağı şekilde. Çünkü orada öyle palavralar var ki geleceğe yönelik. Ya neler söylemiyorlar ki. Benim aydınımda bir an önce geçelim. Hayır kötüye de almıyorum da geri kalmışlık çok kötü bir şey. Karşı taraf çok hızlı gidiyor. Dolayısı ile karmaşa var.

İBRAHİM ŞİRİN: Hiç zorlandınız mı daktilodan bilgisayara geçmede? Bir sorun yaşadınız mı yazım aşamasında?

Ben yetmiş yaşında iki defa kursa gittim. Sadece mesaj alıp verme birde kitap yazmak için kullanıyorum. Gazeteleri kendim alıyorum. Bu sene bıraktım. Bizim gazetecilerin cemiyetinin ön seçici kurul başkanıydım. Onu da on beş sene yaptım.

Bunu yaparken sevdiğim gazeteler değil hem sağ hem sol. Vakit de var, Cumhuriyet de var. En uçları. Taraf bile var. Şimdi basın yayında şöyle bir şey var. Basın yayının yurt dışı büroları var. Büyük merkezlerde. İşte Paris, Londra, Roma. Almanya da var, Beyrut da var, Pakistan da var. Onların her birinin görevi orada ülkelerinde bizimle çıkan haber bilgilerini oluşturur. Daha çok Türkiye ile ilgili.

İBRAHİM ŞİRİN: Galiba bu Abdülhamid döneminde başlıyor.

Tabii, o korkunç bir arşiv. Ben Abdülhamid üzerine en büyük uzman sayılıyorum ama hiçbir şey. Yüzde otuzunda kaldıysam ne ala. Muazzam ya. Yetişemiyoruz.

İBRAHİM ŞİRİN: Şunu öğrendim hocam. Abdülhamid bütün ülkeyi fotoğraflıyor. Paris'ten fotoğrafçılar getiriyor. Rakamı duyunca çok şaşırđım. Otuz altı bin kare resim. Bütün Osmanlı coğrafyası ve bunun bin iki yüz tanesi Amerika Kongre Kütüphanesinde.

IRCICA'da Abdülhamid'in arşivi. Ben de oraya bağışladım. Çünkü büyükbabam ta 1910'lardan beri amatör fotoğraf çekermiş. Bütün arşivini ben oraya bağışladım. IRCICA arşivi çok taze. O zaman şartlarında Abdülhamid'in yaptığı zor. Bende vardı. Mesela Tevfik Paşa'nın oğlu İsmail Hakkı'nın Hicaz Demiryolu açılırken heyete o da dahil. O da ayrıca çekmiş ve şaşarsınız adım adım. Ben bu acilcilik meselesinde iki kişiyi ayrı tutarım. Hepsi acilci bütün yönetim. Yalnız iki kişi çok ihtiyatlı acilci. Biri Abdülhamid. Kadın eğitimini o yaptırıyor. En çok modern eğitim kurumları onun zamanında. Fotoğrafi, bütün teknikleri ile o getiriyor. Adama gerici deniyor. Tamam elektriğı sokmuyor. O ayrı mesele. Ben onu buldum da makalesini yazdım hatta. Abdülhamid Hicaz Demiryolu hakkında bir yazı dizisi çıkıyor basında. Hicaz'a moderniteyi, medeniyeti götürmek için yapıyor diyor. Şimdi Abdülhamid'den izin alınmazsa o yazılabilir mi? İmkânı var mı? Ne demek Hicaz'a medeniyet götürülür mü? Onun için iki kişi var. Biri Abdülhamid diğeri Atatürk. Hem acilci onlar hem de ihtiyatlı. Abdülhamid ne kadar ihtiyatlıysa Atatürk hiçbir zaman bitti dedi mi? Hayır. Ne diyor. Bir kere kendim ideoloji koydum demiyor, kapattım demiyor ve gençlik diyor, gelecek diyor. Öbürlerinin hepsi Özal'dan Demirel'i tut, hepsi. Bitti diyor. İşte bu mantık.

İBRAHİM ŞİRİN: Şöyle diyebilir miyiz? Orhan Koloğlu iki kişi üzerinden ülkeyi anlamaya çalışıyor. İhtiyatlı dediğimiz bu iki kişi üzerinden koskoca bir ülkenin tarihini çalışıyor.

Evet doğru. Bir kere bakın ben hep Tanzimat'ı 1839'da başlatmıyorum. Yeniçerilik kaldırıldığında 1826'da başlatıyorum. II.Mahmut 1827'de Tıp Fakültesi

açılırken konuşma yapıyor. Fransızca vereceğiz dersi ve sonra Türkçeye çevireceğiz diyor. İşte bundan daha acilcisi var mı? - Mustafa Reşit Paşa'nın sözü çok güzel . Beş on senede her şeyi halledeceğiz diyor. O tam acilci ama adam haklı. Hep bunu söylerim ya. Ben desem ki on nesil sonra çocuğunuz zengin olacak desem gülersiniz. Burada Atatürk'e dikkat ettiğim o. Seneler önce ne kadar farkında adamcağızın ama gençlik sen yapacaksın diyor. En akıllıları onlar. Abdülhamid ve Atatürk.

İBRAHİM ŞİRİN: Onlar sosyal değişimin bir süreç işi olduğunu kavradıkları için öyle davranıyorlar. Yani ihtiyatın arkasında aslında o var.

Onun için o örnekleri onun arkasına koyacağım. Abdülhamid durduruyor diyenler. Tam tersi otuz sene zarfında Jön Türk kadrosu ondan yetişiyor. Mustafa Kemal'de dahil. Yani biz yanlış bakıyoruz. Bunlara dikkat ediniz. Bizim aydınımızın acelecilikten doğan müthiş bunalımı, panik hali var. Yetiyeceğim diye bağırın. İşte ben oraya hep o örnekleri sokmak istiyorum. Hepsini saçmalarken bu iki insan neden akıllı davranıyorlar. Tahlil kabiliyetleri var. Benim gördüğüm o. Abdülhamid sarayın içinde yetişmiş. O kültürde. Kardeşi Murat'tan farkı yok. Eğitimle de alakalı değil bu kabiliyet. Dikkat ediniz yanında çok yetenekli bir kadro tutuyor. Kamil Paşalar, Said Paşa var. Bunlar boş adamlar değil ve bir rapor isteyeceği zaman dört kişiden birden istiyor.

İBRAHİM ŞİRİN: Atatürk de aynı şekilde bir iş yaptıracağı zaman yedi sekiz kişiye yaptırmış.

Tabii. Rakı masası falan palavra. Orada devletin en önemli sorunları konuşuluyordu. Hatta gece yarısı adamı kaldırtıp getirtirmiş. İşte var arşivde. En çok kitap okumuş adam tarihimizde, hepsinin içinde. En çok kitap okuyan adama boş vakit geçiriyordu deniliyor. Politika içinde böyle şeyler olabilir. Ben İnönü'yü fazla beğenmem. Eğer 1939'da İkinci Dünya Savaşı çıkmasaydı İnönü'yü başka değerlendirirdim. Haa. Atatürk ölünce aday Şükrü Kaya. Yalnız mareşalde İnönü'yü tam desteğe almış. Hatta şöyle denilir. Büyüka'da sürgün durduğu zamanda Mareşal korurmuş. Mareşal haklı tabi. İnönü dünya çapında politika yapmış biri. Seversin sevmezsin ayrı bir dava. Rakip Şükrü Kaya. Şükrü Kaya'da CHP'nin genel sekreteri. Parti elinde. Tabi ki iktidarda mareşalin ağırlığı geliyor. İnönü alıyor. İnönü alınca da ilk işi Şükrü Kaya ve onun zamanında vali olan herkesi çıkartıyor.

İbrahim ŞİRİN: Ben ikinci adam olmanın çok zor olduğunu düşünüyorum. Birinci adam gibi olmanız beklenirken sizin etiniz ne budunuz ne. O yüzden acımasız eleştirebiliyoruz. Niye Atatürk gibi yapmadı, diyoruz mesela.

İnönü'yü kurtaran İkinci Dünya Savaşı'nın çıkması. Bu savaş çıkınca öyle bir politika götürmesi lazım ki. Artık Türkiye'nin iç meselesi değil canını kurtarması. Türkiye savaşta en stratejik noktada. Onu savaşa sokmamak büyük başarı. İnönü öbür taraftan eleştirilebiliyor. Ben hiç eleştirmedim ki savaş sırasında sefil kaldık biz. Düşün 1941 yılbaşına doğru emekliye ayrılıyorlar. Vali Bingöl'e gelecek yol yok. Biz o zamanlar Doğan ile beraber mektepte okuyoruz yatılı. Taksit yok. Alalacele gitmiş Milli Eğitim Bakanından yalvara yakara bizim devamımızı sağlamış yani mektepte para ödememek yok. Kendisi gitti hiç unutmuyorum. Tarsus'ta çuval bürosunda memurluk yaptı. Para lazım diye.

1850'de Japonya'da okur-yazar yüzde elli, 1900'de yüzde doksan. Bunu Japon profesörleri söylüyor. Dünyanın ikincisi oldular. Biz 1850'de yüzde on. Bunun yarısı da Rum, Ermeni. 1900'e varıyorsun yüzde on. Cumhuriyete giriyorsun yüzde on. Bizde dolayısı ile kesinlikle toplumun tabanı ile ilişkisi kurulmamış. Bizim acilciliğimiz dediğimiz zaman ben bunun üstüne dayanamıyorum. Bizim acilcilerimiz yukarıda çene çalıyorlar. Toplumun tabanı ile hiç ilişkileri yok. Toplumun tabanına İttihatçılar biraz yakınlaşır. Zaten Atatürk o deneyimle öğretmen yetiştirmeye çalışır. İşte aradaki fark orada. Bizde bütün yapılan şey Osmanlı'dan beri devlet kademesi işleri götürür. Bugün de derin devlet arıyor ya. Üst kademe götürür. Tabanla ilişki henüz kurulmamıştır. Onu en hızlandırmaya çalışan Atatürk olur. Ama dikkat edin çok enteresan bir şey. Cumhuriyet'in nüfusu on milyon falan ama nüfusu artıralım diyorsun. Nüfus yetmiş milyon oluyor okur-yazar yüzde yirmi. Tabanı eğitmeden nüfus artıralım diyorsun. Uzun vadeli işte bu. Kısa vadeli bakarsan çok kolay. Hayır değil. Bir yandan Aman nüfusunu artıralım diyorsun fakat ahaliyi hiç okutamıyorsun. İşte sonucu bu.

İBRAHİM ŞİRİN: Eğitim sistemi insanı dönüştürmüyor. Cumhuriyet kendi bireyini maalesef yaratamıyor.

Ben çok iyi hatırlarım mektepteki hocalarım muazzam kaliteli idi. Şaşılacak kadar. Ama o kadar yetişebildi o zamanlar. Zaten o yıllarda yedek subayları öğretmen yaptılar. Şimdi dikkat edin. Nüfus artsın diye yırtınıyorsun. Haklısın. Çünkü bu kadar büyük toprak bomboş. Ama eğitim yok. Yani ben bunları acilcilikte topladım.

İbrahim ŞİRİN: Numaracı Cumhuriyet kitabınızda acilcilik meselesini işliyorsunuz. Bunları yaparken o kadar yer gezdiniz. Karşılaştırma tarihte vardır ya, karşılaştırmalı modernite okumaları falan. Japonya örneğini verdiniz. Bunları yapar mısınız? Bunlara bakar mısınız? Çünkü Ortadoğu'yu iyi biliyorsunuz. Ortadoğu'da bulundunuz. Mısır'daki modernleşmeyi biliyorsunuz.

Tabii. Atatürk örneği nasıl etkiledi hepsini. Zannediliyor ki bir dışlama var. Tam tersi benim kitabım var Cumhuriyet üzerine. Özellikle Atatürk dönemi. Özellikle söyleyeyim sana. Kapitülasyonların kaldırılması Suriye’de, Mısır’da, İran’da kampanya başlatıldı. Çünkü Türkiye’de yok. Biz nasıl alırız diye.

İBRAHİM ŞİRİN: Çünkü Mustafa Kemal oralarda önemli bir simgedir. Hindistan’da öyledir, Afganistan’da öyledir.

Hatta biraz şeyden bahsedeceğim. Hilafet üzerine benim kitabım var, o konu üzerine.

İBRAHİM ŞİRİN: Gittiğiniz yerlerde topluyorsunuz belgeleri. Diyorsunuz benim içinde en çok faydalı olan o oldu.

Şimdi öyle şeylere adamlar olamaz bu diyor. Böyle bir yapılanma yani Vahdettin’in istediği Sevr’i kabul ederse hatta o lafı çok önemli “Bir saç kılı inceliğinde taviz verirse tanımamız” diyorlar. Düşünsene Sevr’i o da imzalıyor. Bizde de imzalamadı diyor. Nasıl ya. Devlet imzalamış, üç temsilci. Vahdettin tanımamış. Sonra ne diyor. Vahdettin bunu parlamento yapar diyor. Büyük zafer kazanan meclisi tanımıyor. Ben Vahdettin’e hain demiyorum. Zavallı. Sarayın içine kapatılmış bir adam. Devlet kurtarsınlar diyor. Ya laf mı bu. Ama kim söylüyor. Benim aydınlarım, acilcilerim.

İBRAHİM ŞİRİN: Benim gördüğüm şu. Hiç kimsenin derdi Vahdettin falan değil. Vahdettin’i anlamak da değil. Vahdettin üzerinden bir meşruiyet yaratmaya çalışıyorlar. Tarih yazmanın en problemleri bu olsa gerek. Tarihin ideolojik olarak kötüye kullanılması. Vahdettin ve sürgün edebiyatı üzerinden Cumhuriyet eleştirisi yapmak.

Televizyonda hatta büyük tartışma yaratmıştı bu. İngilizler ile ilgili dostluk sorulduğunda tamam dedim. İngilizler sömürgeci, emperyalist, her türlü pislik var ama 19. Yüzyıl’da beş defa Osmanlı’yı kim kurtardı deyince aptal aptal şaşırıyorlar. Kendi menfaatleri için. Osmanlı’yı düşündüğü için değil. Ama kurtardılar. Sen dünya savaşına girer. İngiliz’e karşı savaşır. İngiliz’e karşı yenilirsen donanmasını da getirir koyarsa sarayın karşısına. Dünya barışını da o tayin ediyor. Ona da mı karşı çıkacak. Böyle aptal aptal laflar olmaz. Bu tarihe çok ters bakıyor.

İbrahim ŞİRİN: Sayın hocam tarih, tarihçilik ve yaşama dair güzel söyleşiler yaptık. Hummalı çalışma zamanınızdan bize vakit ayırdınız. Her şey için çok teşekkürler.